

משרד החינוך
האגף לתרבות תורנית

מדי חודש בחודשו

עורך: אריה וינברגר

גיליון 177 - טבת-שבט התשס"ח

עריכה: הרב אריה וינברגר
ייעוץ: חנה תובל מרמלשטיין
עיצוב עטיפה, סדר וגרפיקה: סטודיו "שושנה שחר"
הוצאה לאור: מחלקת הפירסומים, משרד החינוך

כתובת למכתבים: הרב אריה וינברגר, האגף לתרבות תורנית, משרד החינוך
רח' כנפי נשרים 22, ירושלים 95464
אתר האינטרנט של האגף לתרבות תורנית: www.education.gov.il/toranit
© כל הזכויות שמורות

נא לשמור על קדושת הגיליון

ירושלים, טבת-שבט התשס"ח

תוכן העניינים

5	תאריכים ומאורעות בחודשי טבת-שבת
20	בדרך האתרים - מס' 20 - ד"ר עמנואל בן נאה
24	חומר עיוני למדריכה
24	1. עשרה בטבת: מן המצור אל התקומה בעתיד
26	2. "עץ החיים" של יעקב
27	לוח המודעות מס' 159 - תשבץ טבת-שבת - שילה הרשושנים
28	פסיפס קהילות ישראל - יהודי יוון - חלק ג' - שמחה סיאני
34	פעולות
34	א. שנה שביעית
38	ב. טו בשבט
42	ג. אקטואליה ביהדות
44	ד. פרשיות החודש
47	מלאכות יד - מלכה אהרונסון
47	לחודש טבת
49	לחודש שבט
52	חומר עזר
54	פתרונות לחידונים

תאריכים ומאורעות בחודשי טבת-שבט

(אירועים ואתרים)

חודש טבת

הקדמה

חודש טבת הוא החודש העשירי למניין החודשים מניסן והחודש הרביעי למניין החודשים מתשרי. מקורו של השם מלשון טביעה ושקיעה בבוץ מחמת הגשמים ויש אומרים שהשם נובע מהמילה טובה. **מזל החודש** - גדי - משום שבו יוצאים הגדיים למרעה, ויש שחושבים שהשמש נמצאת בתקופה זו בחוג הגדי.

מיעוט ימי שמש: למרות שהיום מתארך, עדיין החורף בעיצומו, רבים ימי העננות והגשם. במקורות מוסברת תופעת "העלמות השמש" כדבר חיובי: "טבת שבט ואדר מהלכת (השמש) במדבר (ולא בארץ הנושבת) שלא לייבש את הזרעים" (בבלי, פסחים צד, ע"ב).

אירועים

ג בטבת - ח דחנוכה "זאת חנוכה".

ליום האחרון של חנוכה קוראים "זאת חנוכה" על שם סיום פרשת הנשיאים שקוראים בו "זאת חנוכה המזבח אחרי המשח אותו" (במדבר ז: פח). יום זה מכון כנגד שמיני עצרת שלאחר שבעת ימי החג (סוכות), שיש בו מכול מה שיש במועדים שלפניו, הן בעניין כפרה של הימים הנוראים והן בעניין שמות החג, אף "זאת חנוכה", שהוא היום השמיני של ימי החנוכה כולל שמחה וישועה, הלל והודאה כבכל הימים הקודמים.

ז בטבת תשט"ז (1955) - ארונו של דוד רזיאל (רוזנסון) הובא לקבורה בהר הרצל בירושלים.

דוד רזיאל, שנולד בפולין בשנת 1910 היה נצר למשפחת רבנים. הוא עלה עם הוריו לארץ-ישראל בשנת 1914. במלחמת העולם הראשונה הוגלתה משפחתו למצרים על ידי התורכים, יחד עם כל יהודי הארץ שהיו נתינים רוסים. משם חזרה משפחתו לרוסיה והוא שב לארץ בשנת 1923.

לאחר סיום לימודיו בבית הספר התיכון הדתי "תחכמוני" בתל-אביב עלה לירושלים לשיבת "מרכז הרב". הוא היה חברותא של הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל. בנוסף למד מדעי היהדות, מתמטיקה ופילוסופיה באוניברסיטה העברית. פרעות תרפ"ט (1929) זעזעו אותו מאוד והוא החליט להצטרף לארגון ה"הגנה" וסיים קורס מפקדים.

בשנת 1931 התפצל האצ"ל מתוך ה"הגנה" ורזיאל נמנה בין מקימי הארגון. בזמן מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט (1936-39) צידד בשבירת מדיניות ההבלגה כלפי הערבים. בשנת 1937 הגיעו לידי הסכם המאחד את אצ"ל עם ההגנה, אך רזיאל נשאר באצ"ל עם אנשי בית"ר. במחתרת ראו בו רבים סמל של מופת והקרבה עצמית. בשנת 1938 מינה זאב ז'בוטינסקי את דוד רזיאל למפקד האצ"ל. ההחלטה הראשונה שקיבל הייתה לבטל את התואר "ראש המיפקדה" ולהיות "ראשון בין שווים". כינויו המחתרתי היה "בן ענת". לימים הרחיב את פעולותיו של הארגון גם לליטא ופולין. תחת פיקודו בוצעו מספר רב של פעולות תגמול נגד הערבים ברחבי הארץ, כתגובה לקורבנות יהודיים שנפלו במאורעות.

מעשים אלו גרמו לקיטוב ביישוב היהודי. ראשי המוסדות הלאומיים גינו אותו ונקטו בהחלטות אופרטיביות כדי להחליש את האצ"ל ולבודדו מהיישוב היהודי. בשנת 1939 יצא מהארץ בזהות בדויה, השתתף בוועידה בפאריס שעניינה היה סידור ענייני העפלה. בהזדמנות זו פגש בז'בוטינסקי וזה התפעל מאוד מאישיותו של רזיאל. כאשר חזר ארצה נכלא בכלא עכו עד אוקטובר 1939, עת שוחרר בערבות פנחס רוטנברג - "הזקן מנהריים".

תחת הנהגתו הוחלט שאצ"ל לא ייאבק בבריטים בזמן מלחמת העולם השנייה, אלא יסייע להם במאבק בגרמניה הנאצית. הדבר הביא לפרישת חברים מן האצ"ל ולהקמת הלח"י - לוחמי חירות ישראל, בראשות אברהם שטרן (יאיר).

בשנת 1941 פרץ בעיראק מרד אנטי-בריטי והבריטים שיגרו יחידת קומנדו לחבל במיתקני זיקוק הנפט ליד בגדד. רזיאל עמד בראש היחידה והוא נחת בחבניה שבעיראק. בהגיעם שונתה התוכנית והם קיבלו משימת מודיעין. בעת ביצוע המשימה נפגעו מהפצצה ישירה של מטוס גרמני. דוד רזיאל נהרג על אדמת נכר והוא בן 30 ונקבר בבית עלמין צבאי בריטי.

ב-1955 הועברו עצמותיו לקפריסין וב-1961 נקבר בהר הרצל בירושלים.

הרב צבי יהודה הכהן קוק הספידו בהספד מרגש והשווה את דמותו לדוד המלך.

על שמו נקרא יישוב של יוצאי אצ"ל ולח"י בהרי ירושלים - רמת רזיאל.

ח בטבת ג אלפים תקפ"ה (175 לפני הספירה) (על-פי המסורת) - נשלם תרגום התורה ליוונית (תרגום השבעים). באיגרת אריסטיאס מסופר על דרך חיבורו, לפיה יזם את התרגום המלך תלמי פילאדלפוס, שהיה חובב ספרים. הוא פנה לכהן הגדול בירושלים שישלח אליו שבעים ושניים חכמים והללו תירגמו את התורה. למרות שהמתרגמים נסתגרו בחדרים נפרדים לא נבדלו התרגומים זה מזה. דעת החכמים לא הייתה נוחה מתרגום התורה ליוונית ולדעתם "היה היום קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל" מפני שלדעתם לא הייתה התורה יכולה להיתרגם כראוי וגם מפני שחששו ללשון העברית שתידחה מפני היוונית.

י בטבת - יום צום ויום הקדיש הכללי.

בשנת 584 לפנה"ס נבוכדנצר מלך בבל החל במצור על ירושלים, המצור נמשך שלוש שנים עד שתושבי ירושלים נכנעו וחומת העיר נפלה. כתוצאה מכך נלקח עם ישראל לגלות לבבל, ובכך נפסקה ישיבתם הרצופה של היהודים בארץ-ישראל במשך 850 שנה.

עשרה בטבת הוא אחד הימים שחז"ל קבעו בו צום לזכר המצור על ירושלים שבעיקבותיו חרב הבית הראשון בחודש אב של אותה שנה.

חכמי ישראל הסמיכו ימי פורענות נוספים לאלה שנקבעו במסורת הדורות. לאחר השואה שפקדה את עמנו בימי מלחמת העולם השנייה, כאשר יותר משישה מיליון יהודים נרצחו בידי הנאצים (ימ"ש) החליטה הרבנות הראשית לישראל לקבוע יום זה כ"יום הקדיש הכללי" לחללים שלא נודע יום מותם בשואה. ביום זה מדליקים נר נשמה ולומדים משניות לעילוי נשמות הקורבנות.

עצם זה שאנו זוכרים ומוקירים את כל ישראל שמקום קבורתם לא נודע ומרגישים קשר ומזדהים עם סבל החורבן של ירושלים והמקדש, הרי זה מעיד כי עם ישראל ערבים זה לזה במשך כל הדורות וחשים ערבות ואחריות כלפי כל אדם ואדם מישראל ללא הבדלי דור, מין, עדה, גיל, חיים ומוות - עם ישראל - שרשרת שאינה נפסקת.

יח בטבת תש"ט (1949) - חיסול מחנות המעצר של המעפילים בקפריסין והעלאת יושביהם לישראל.

הבריטים ששלטו בארץ-ישראל מנעו מהיהודים את הזכות לעלות ארצה. בעיני היהודים נגדו גזירות העלייה את זכותו היסודית והבלתי מעורערת של כל יהודי בעולם לעלות לארץ-ישראל. ביחוד החמיר המצב בימי מלחמת העולם השנייה כשמשמעות הגבלתה של העלייה הייתה הפקרת יהודי אירופה להשמדתם בידי הנאצים. המצוקה נמשכה גם לאחר המלחמה, כששארית הפליטה נמקה במחנות העקורים בציפייה לאפשרות עלייה לארץ. המעפילים שניסו לעלות ארצה, למרות הגזירות של הבריטים גורשו לקפריסין והוחזקו שם במחנות מעצר.

כשהגיעה אוניית מעפילים לאי קפריסין, היו החיילים הבריטיים מחלקים את המגיעים לקבוצות על פי ארץ המוצא ומשכנים אותם במחנות לפי קבוצות אלה.

כשהגיעו מעפילים שאורגנו על ידי התנועות הקיבוציות בארץ (כל קיבוץ מנה פחות מ-50 איש),

קיבל כל קיבוץ אזור מגורים מיוחד. כך נוצרו גושי מגורים על פי ארצות המוצא והתנועות השונות.

האנשים שוכנו על שפת הים בקראלאוס במחנה אוהלים, ששימש קודם לכן כמחנה צבאי של הבריטים. מחנה זה קיבל את המספר 55 ומכאן ואילך כל מחנה שהוקם ואוכלס קיבל מספר שהיה לשם המחנה.

עד נובמבר 1946 היו המזכירות השונות, המוסדות המינהליים היחידים במחנות ולא הוקם שום מוסד עליון להן. זאת משום שהמעפילים האמינו עדיין שהגירוש הוא זמני, שכן ניתנו להם מכסות עלייה חודשיות. ב-8.11.1946 הגיעו 4,000 מעפילים באוניית "כנסת ישראל" והיה ברור שהם יזכו לעלות רק כעבור זמן רב. לכן, ראו צורך בהקמת מוסד מרכזי שיפקח ויתאם את פעולות המזכירות בכל גוש המחנות.

תפקידי המזכירות הקטנות והמזכירות המשותפת היו זהים בשני גושי המחנות.

המזכירות הקטנות טיפלו בעניינים אלה: שיכון, אספקה, תרבות ודת, תעסוקה, משטרה ובית משפט, בכל מזכירות ישב נציג של ה"הגנה" שהיה מעין "מושל צבאי", ואלה ייצגו אותם והביאו את בעיותיהם בפני השלטונות הבריטיים.

לשם טיפול בנושאים חשובים, שלא היו בתחום פעולת המזכירות הקימה המזכירות המשותפת מספר מחלקות: מחלקה לסטטיסטיקה וחיפוש קרובים, מחלקת ביקורת, בית המשפט המרכזי, מחלקת עלייה, מחלקת קק"ל, מחלקת שירותי ביטחון וביון, מחלקה לסיוע לאימונים הצבאיים.

מראה מחנה העצורים בקפריסין

המזכירות המשותפת הייתה הגוף הרשמי המייצג, בדרג הגבוה ביותר, כלפי הבריטים. אחת לשבוע נערכו ישיבות קבועות עם הקולונל הבריטי, המפקד על המחנות. בישיבות דנו בכל העניינים השוטפים של חיי המחנות. בעיקר נדונו בישיבות דרישות התושבים ודיון בהן.

הוועד המנהל הראשון שנוסד במחנות דרש מהבריטים לא להיכנס למחנה פנימה. הבריטים הסכימו לדרישה זו ובמשך כל תקופת המחנות לא התערבו בכלל בניהול הפנימי של המחנות.

התנועות שהתקיימו במחנות קפריסין: למרות הפילוג שיצרו החיים במסגרת התנועתית ולמרות התעמולה שניהלו שליחי התנועות מהארץ בקרב המעפילים (תופעה שהכניסה אווירה בלתי רצויה, בפרט בקרב הנוער), יש לראות את התנועות במחנות כתופעה חיובית ומועילה. התנועות תרמו רבות להפיכת המעפילים מציבור של יחידים מדוכאים לציבור בריא ברוח ובנפש. חברי הקיבוץ הרגישו רגש שייכות חזק לקיבוץ ובזה נמנעה הרגשת בדידות בקרב רבים.

תיאור המחנה: בינואר 1948 הגיעו תנאי המגורים לשפל המדרגה. מצב זה הכתיב את הצורך בהקמת מחנות נוספים.

פרט לקיבוצים לא השקיעו המעפילים מאמץ בשמירה על השטח שמסביב לאוהלים, ולא השקיעו בטיפוחו וניקיונו. תופעה זו נבעה ממגמתם העיקבית של היושבים במחנות לא לשוות לגלותם צורה וצביון של קבע.

הבריטים לא היו מעוניינים לארגן את המעפילים בתוך המחנות, כי ארגון היה גורם לסדרי חיים תקינים, דבר שהבריטים לא רצו בו. לכן את כל המסגרות הארגוניות והמוסדות הניהוליים הקימו המעפילים בעצמם.

חיי המחנה: בעיית התעסוקה הפכה לבעייה מרכזית בחיי המחנות, שכן הבינו העצורים והמנהיגים שאבטלה גוררת אחריה ניוון פיזי ונפשי.

בעקבות דו"ח הוועד למען גולי קפריסין, הוקם בארץ בדצמבר 1946, בשיתוף עם הגוינט, מרכז תעסוקה והדרכה מקצועית במחנות. הוקמו סדנאות ללימוד מלאכות שונות בהנחיית מדריכים מארץ-ישראל.

בגוינט ובמזכירות עזרו המעפילים בעבודה משרדית, בעבודות אספקה ובשאר עבודות שירותים. כמו כן ה"הגנה" העסיקה רבים מבין המעפילים בפעילות שארגנה במחנות. בקורס למדריכים ובאימונים.

בתחילה התארגן הנוער במסגרת הקיבוצים השונים. כל תנועה דאגה ל"פינת נוער" משלה. בכל "פינת נוער" התרכזו כמה קבוצות. לכל קבוצה היה מדריך משלה, שבדרך כלל היה שליח מהתנועה בארץ. המדריך היה אחראי לכל ענייני קבוצתו, הן סיפוק צרכים חומריים (מזון, לבוש וכו') והן טיפול בבעיות הפרט (שיחות אישיות, מעקב אישי וכו').

רבים מבין תושבי המחנות היו דתיים, הם התארגנו באגודות שהגדולה והמסודרת ביותר הייתה "אגודת ישראל". האגודות הדתיות אירגנו לעצמם מטבחים כשרים והקימו בית מדרש, ישיבה ובתי כנסת בכל המחנות.

כדאי לבקר במחנה המעפילים בעתלית. לפרטים טל' 04-9841980.

כ בטבת ד' תתקס"ה (1204) - יום פטירתו של "הנשר הגדול" הרב משה בן מימון (הרמב"ם). הרמב"ם נולד בעיר קורדובה שבספרד שנים מעטות לפני חורבן הקהילה בידי "האלמוחדים", כת של ערבים קנאים שבאו מצפון אפריקה. מוצאו היה ממשפחה של רבנים ודיינים, ואביו ר' מימון בן יוסף היה הדיין של קהילת קורדובה. שנות נעוריו עברו עליו בנדודים ובבריחה לצפון אפריקה

מפני הקנאים המוסלמים. אף על פי שעברו שנים קשות על המשפחה, הרמב"ם לא הפסיק ללמוד ולהשכיל. הוא למד תורה מאביו ורכש לעצמו בקיאות עצומה בכל מקצועות התורה. הוא רכש גם השכלה כללית רחבה מספרי המדעים והפילוסופיה הערביים והשתלם ברפואה. בצפון אפריקה חיבר הרמב"ם את איגרת השמד שבה הגן על היהודים שקיבלו מחמת הרדיפות את דת האיסלאם למראית עין, וראו את עצמם כחלק מכלל ישראל. משנודע דבר איגרת הרמב"ם לשלטון, נאלצה משפחת מימון לברוח לארץ-ישראל, ושוב לעזוב את הארץ החרבה והעזובה כתוצאה ממלחמות בין המוסלמים והנוצרים. המשפחה ירדה לקהיר שבמצרים והרמב"ם

נעשה לנגיד הקהילה היהודית בפוסטאט שליד קהיר. הוא הצליח לארגן את הקהילה ולבטל את השפעת הקראים, וענה תשובות בהלכה על שאלות שהופנו אליו מקהילות ישראל. הרמב"ם לא רצה ליהנות מידיעותיו בתורה ולהתפרנס כרב או כראש ישיבה ולכן הוא התחיל לעסוק ברפואה ונעשה לרופאו של השולטן המוסלמי. כנגיד הקהילה במצרים, קבע הרמב"ם חוקים וסדרים וענה על שאלות בכתב ובעל-פה ובשבתות ובימים טובים דרש לפני הקהל בבית הכנסת. כשכבש צלאח א-דין את ירושלים פנה אליו הרמב"ם וביקש ממנו שירשה ליהודים לחזור ולשבת בעיר, דבר שהיה אסור לנו בכל ימי שלטונם של הצלבנים. השולטן נענה לבקשת רופאו ומאז נתחדש היישוב היהודי בעיר הקדושה. הרמב"ם נודע בזכות ספריו המרובים, ובמיוחד משנה תורה (יד החזקה) שבו אסף את כל ההלכות שבתורה, בתלמוד ובדברי הגאונים וסידרם לפי שיטה קבועה וברורה לכול. בנוסף לכך הוא כתב ספר המצוות, פירוש למשנה וספר "מורה נבוכים" למען הדרכת נבוכים בדרך האמונה בה.

קברו של הרמב"ם בשנות החמישים

הרמב"ם נפטר במצרים בגיל 66. המסורת אומרת שלפי דרישתו המפורשת "אל נא תקברני במצרים" הועברה גופתו ממצרים לטבריה ובה אכן עומד ציון שמקובל כמקום קבורתו. בחלקה זו קבורים אף השל"ה הקדוש ורבי יוחנן בן זכאי. לאחרונה הוקם במקום מיבנה מפואר ורבים הם הבאים לעלות על קברי גדולי היהדות הטמונים שם, אף שהדבר בניגוד לקריאתו "לא יפנה אדם לבקר הקברות" (רמב"ם, הלכות אבל פרק ד, הלכה ד).

על ההערצה שרחש העם לרמב"ם יעידו דברי המשורר יהודה אלחריזי: "בגללך אמר אלוהים: נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", והאימרה המפורסמת: "ממשה (בן עמרם) עד משה (בן מימון) לא קם כמשה!". ראוי לציין שבתחילה התקבלו פסקיו ללא עוררין בכל הקהילות, ולאחר התנגדות עזה נותרו יהודי תימן שהפכוהו לפוסק היחיד, אף שרובם ככולם של פסקי ההלכה ביהדות - המקובלות בקהילות היהודיות בעולם כולו - מתבססות על פסקיו. בשנת 1964 הוקמה על ידי שלטונות ספרד אנדרטה לזכר הרמב"ם בעיר הולדתו, קורדובה.

פסלו של הרמב"ם בקורדובה שבספרד

אתרים

מחנה המעפילים עתלית

סיפור מחנה המעפילים הינו פרק מרתק ממורשת העם היהודי, צומת בה נפשגת ציונות הלכה עם מעשה, העפלה, בריחה, מחתרות ומאבק בשלטון המנדט הבריטי בדרך להקמת המדינה.

רקע

המחנה שהוקם על ידי שלטונות המנדט הבריטי בארץ-ישראל, פעל כמחנה מעצר למעפילים שנתפסו על ידי הבריטים בין השנים 1939-1948. בין גדרות המחנה וצריפיו הוחזקו במשך השנים עשרות אלפי מעפילים שמצאו עצמם לאחר כל התלאות שעברו בדרכם ארצה, שוב מאחורי סורג ובריח והפעם על אדמת ארץ-ישראל. במבצע נועז באוקטובר 1945 פרצו לוחמי הפלמ"ח למחנה ושחררו 208 עצורים. באתר חיזיון אור-קולי הממחיש את מבצע הפריצה.

בשנים 1946-1948 נכלאו במחנה חברי המחותרות ועצורי "השבת השחורה". עם הקמת המדינה שימש המחנה כאחד מאתרי הקליטה לגלי העלייה שהגיעו ארצה. בשנות השבעים פורק המחנה ונעזב. מחנה המעפילים הפך סמל המאבק של ההעפלה והעלייה לארץ-ישראל. באוגוסט 1987 הוכרז במשכן נשיאי ישראל על שיקום המחנה כאתר לאומי.

מאגר המידע

בשלהי שנת 2001 נחנך במחנה מאגר מידע ממוחשב המכיל את שמותיהם של מעפילים, פעילים ומתנדבים שמסרו עדותם וכן מידע מקיף הנוגע לתקופת ההעפלה בזמן השלטון הבריטי בארץ-ישראל.

סיור באתר

אורכו של סיור המודרך על ידי צוות המחנה נע בין שעה לשעה וחצי. הסיור עובר בין צריפיו המשוקמים והמשוחזרים של המחנה ודן בתקופת

ההעפלה, במחנה המעצר ובסיפוריהם וחוויותיהם של אלו ששהו בו. הסיור כולל חיזיון אור-קולי וביקור במאגר המידע הממוחשב. ניתן לשלב בסיור פעילויות נוספות.

צריפי העצורים בעתלית

שחזור פנים הצריף

שחזור מגדל השמירה בכניסה

פעילויות באתר

- משחק מחשב חווייתי וחינוכי - מפגש עם אירועי תקופת ההעפלה והתמודדות עם דילמות.
  - מבצע ההעפלה - מבצע לילי בו התלמידים מסתננים אל הארץ כמעפילים, נתפסים על ידי הבריטים ומובאים אל המחנה כעצורים (ראה בהמשך).
  - על המחנה נדלק ירח - סיור במחנה בשילוב שירי התקופה וכלי נגינה.
  - שחקן - שחקנים המשתקים תפקידים שונים (מעפיל, בריטי, פלמ"חניק) ומשתלבים במהלך הסיור באתר.
  - עדות אישית - עדות מעפיל של פעיל, מעפיל או מתנדב.
- ניתן להזמין פעילות בהתאמה לקהלי היעדים השונים: ילדים, גימלאים, המגזר הדתי, נוער חו"ל, תיירים, ועדי עובדים ועוד.
- לפרטים נוספים: נעמי יצהר - יועצת, זהבית רוטנברג - מנהלת האתר, טל' 04-9841980, 04-9842913, הכתובת: מחנה מעפילים עתלית, ת"ד 189, עתלית 30350.

מבצע העפלה

משחק הדמיה בו התניכים מדמים עצמם למעפילים, נוחתים בחופי הארץ, נפגשים עם יחידות פלמ"ח, מסתננים אל פנים הארץ ונתפסים על ידי הבריטים.

תיאור הפעילות

נוסעים אל חוף הים (שפר נחל אורן) ומקבלים הסבר על תקופת "העפלה".
הקבוצה תדמה עצמה למעפילים אשר ירדו מאונייה ומרתם הינה להגיע ליישוב יהודי בארץ-ישראל.

את הקבוצה יוביל "לוחם" פלמ"ח (מדריך של האתר).

התניכים ילכו לאורך חוף הים אל עבר רכס הכורכר, יפגשו עם לוחמי הפלמ"ח, יחצו במנהרה תת-קרקעית את פסי הרכבת וייתפסו על ידי חיילים בריטים שיובילו אותם אל המחנה כעצורים.

במחנה, יבדקו החיילים את תעודות הזהות של הילדים, יקחו מהם טביעות אצבעות וילקטו אותם כ"עצורים" במחנה. במהלך סיור הקליטה יצפו הילדים בחיזיון אור-קולי שבסופו ייכנס לוחם פלמ"ח וישחרר את המעפילים אל החופש.

את הפעילות יש לשמור בסוד מהילדים ולספר שיוצאים למבצע לילי...

האוטובוס חייב להיות צמוד.

באחריות הקבוצה

יש להוציא אישור תיאום טיולים

מלווה בנשק

מגיש עזרה ראשונה

משך הפעילות: כשלוש שעות. הפעילות בתשלום.

חודש שבט

חודש שבט הוא החודש האחד-עשר למניין החודשים מניסן והחודש החמישי למניין החודשים מתשרי. השם שבט הוא עברי בתוכנו. הוא כבר נזכר במקרא ויש לו משמעויות אחדות - מקל, שוט לחביטה, זמורה, ענף מגזע, מעם וממשפחה. העולם נראה כמוכה בשבט, ודרשנים קשרו את השם שבט עם המבול שהיה בימי נוח ועם עלה הזית שהביאה היונה לנוח כסימן שקלו המים מעל הארץ. אמרו שעלה הזית הזה היה נצר שנקרא בשם שבטוט. על השאלה מהיכן הביאה היונה את עלה הזית אומר ר' אבא בר כהנא משבטוטין שבארץ ישראל הביאה (מדרש רבה ויקרא לא).

מזל החודש: דלי - משום שהוא חודש עשיר בגשמים כפי שנאמר "יזל מים מדליו" (במדבר כד, ז). משמעות הדלי: הסמל מים קיבל גם משמעות הלכתית ולפי ההלכה "המוכר את הבור, כיון שמסר לו דליו, הרי זה שאמר לו לך חזק וקנה (רמב"ם, הלכות פ"א, ה"ט).

אירועים

א בשבט תשנ"א (25.1.1991) - התחיל מבצע "סופה במדבר" - מלחמת המפרץ.

לאחר פלישת עיראק לכוויית וסירובה להיענות לתביעת ארצות הברית ומדינות המערב לסגת ממנה, הן יצאו נגדה במלחמה שכונתה "מלחמת המפרץ". במהלך המלחמה בין עיראק למדינות המערב בראשות ארצות הברית, שיגר שליט עיראק, הנשיא סאדם חוסיין (שלאחרונה הועלה לגרדום בבגדד), שלושים ותשעה טילי סקאד לעבר ישראל, וכן עשרות טילים לעבר סעודיה. ישראל הבליגה ולא הגיבה על ההתקפה. בדרך נס ההתקפות גרמו רק לנזקי רכוש כבדים ולא לנזקי גוף. מסכות גז סופקו לתושבי ישראל מחשש להתקפה כימית או ביולוגית. ניתנה הוראה להיכנס לחדרים אטומים בכל פעם ששוגרו טילים מעיראק. המלחמה הסתיימה בערב פורים תשנ"א.

ה בשבט תש"ח (1948) - מחלקת הל"ה - מחלקת ההר שנפלה בדרך לגוש עציון.

בינואר 1948 גוש עציון מנה ארבעה יישובים: כפר עציון, עין צורים, משואות יצחק ורבדים. הגוש היה נצור מזה כמה חודשים ושיירות סיוע שנשלחו אליו מיורשלים, נפגעו במסען בכביש הצר שעבר דרך בית לחם ולא הצליחו להגיע. כוחות ערביים מהסביבה צרו על הגוש וניסו ללא הרף לכבוש את היישובים. הקרב שהתחולל במקום ב-13.1.48 הותיר את הגוש במצוקה קשה, במחסור גדול של כלי נשק, כדורי רובה, חומרי חבישה, מצברים למכשירי הקשר ובעיקר לוחמים. מחוז ירושלים החליט לשגר כוח של 40 לוחמים, בפיקודו של הסמ"ד דני מס.

כבר בלילה ה-14 נעשה ניסיון להגיע לגוש במסלול מעין כרם דרך נחל שורק. הכוח מנה ארבעים לוחמים, אולם לשניים מהם, יגאל בוטרימוביץ ויעקב זרחי, שנודע בכינויו "קאשואלה", לא נמצאו סטנים ולכן לא יצאו. הירידה לנחל התארכה, השעה כבר הייתה שלוש בלילה, נשמעו מספר יריות והיה חשש כי התגלו. הוחלט לחזור. בשעות הבוקר הגיעה המחלקה לסמינר המורים בבית הכרם והתארגנה לקראת הלילה הבא.

עקב מצוקת הגוש, הוחלט לא להתעכב ולצאת כבר בלילה הבא, הלילה שבין ה-15 בינואר ל-16 בו. הוחלט שעדיף ללכת במסלול אחר, שמא האויב יארוב ויחכה להם. לפיכך, הוחלט לנסות להגיע לגוש בדרך עוקפת, מכיוון המושבה הרטוב, במקומה יושב היום מושב נחם שליד בית שמש.

כבר בשעה חמש בערב עשתה המחלקה (על 40 לוחמים, מן הפלמ"ח ומן החיי"ש) את דרכה במשאית להרטוב, כאשר כל כלי הנשק מוטמנים בסליק, ברכב הנוטרים שליווה את המשאית. שני לוחמים מפלוגה ח' שחנתה בקריית ענבים וצורפו לכוח, הצטוו למסור את נשקם האישי למזכיר קיבוץ רבדים שהגיע מן השפלה וביקש לעלות לגוש, אך היה מחוסר נשק. מפקד המושבה רפאל בן ארויה הבהיר לשני הפלמ"חניקים כי לא יוכלו לצאת ללא נשק, כי נותרו לו רק שני רובים וכמה אקדחים להגנה על היישוב. עקב כך, שני לוחמים אלו נותרו גם הפעם מאחור. הלוחם קאשואלה נהרג מאוחר יותר בקרב הקסטל.

אנדרטה לזכרם של הלי"ה בקיבוץ נתיב הלי"ה

רק בשעה אחת עשרה בלילה, סיים דני מס את התדריך בחצר בית הספר של המושבה. מפקד המושבה הפציר בו להמתין במקום לילה נוסף. דני מס העריך שאפילו אם יתגלו באור ראשון, הם יהיו כבר קרובים מאוד לגוש. המחלקה בת 38 לוחמים יצאה לדרך, תוך שהיא מאגפת את משטרת הרטוב הבריטית כדי לא להתגלות לאור הזרקורים וחולפת על פני תל בית שמש ממערבו. לאחר היציאה לדרך נקע אחד הלוחמים (ישראל גפני) את רגלו. מפקד הכוח הבחין בשעה אחת בלילה, שהפציעה מעכבת את התקדמות הכוח והורה לשני לוחמים נוספים (אורי גביש ומשה חזן) לחזור איתו להרטוב. מפקד המחלקה חשש שמא השלושה לא יצליחו לחזור

להרטוב בשלום. שאר 35 (ל"ה) הלוחמים המשיכו בדרכם. (18-20 ק"מ במסלול קשה ופחות מחמש שעות עד עלות השחר).

התיאור מכאן ואילך נשען על תוכנית המסע ועל עדויות של המפקד הבריטי (שהוזמן לביקור לאחר שחרור הגוש) ושל ערבים מכפרי הסביבה, עדויות שנבנו לאחר תום מלחמת ששת הימים.

הם הדרימו בנחל זנוח, עברו למרגלות הכפר הערבי בית נטיף (ליד קיבוץ נתיב הל"ה ורמת בית שמש של ימינו) ופנו מזרחה (ליד רוגלית של ימינו) ונכנסו לנחל גדור (ואדי ג'אדור).

בראש הכוח הלכו שני סיירים. בהיותם כחמישה קילומטרים לפני גוש עציון, בין הכפרים הערביים, למרגלות הכפר צוריף, נתגלתה המחלקה. ישנה סברה שהם התגלו על ידי רועה זקן וחסו על חייו. גירסה זו תוארה על ידי יצחק שדה בעיתון במחנה בינואר 1949. לא נמצאו תימוכין לגירסה. מפקד משטרת חברון טען כי הם התגלו על ידי שתי נשים ערביות שקוששו זרדים. ערבי הסביבה הוזעקו מיד בשיטת ה"פזעה", ביניהם קבוצת חיילים שהתאמנו בכפר צוריף. הערבים התחילו לירות ולצלוף בלוחמים, שנעו בכבדות, עקב היותם עמוסים בציוד אספקה כבד.

הבוקר כבר עלה. דני מס שינה את כיוון ההליכה וטיפס צפונה אל גבעת חפורית, במטרה להגיע לגבעה, נקודת גובה 573, השולטת על סביבתה. הלוחמים טיפסו אל הגבעה שנקראה לאחר מכן "גבעת הקרב", תוך שהם נושאים את הפצועים עימם. הם התארגנו בהגנה היקפית וניהלו קרב יריות והשלכת רימונים. בקרב שהתפתח ונמשך מעשר בבוקר ועד לשעה חמש אחה"צ, נהרגו הלוחמים בזה אחר זה. מניתוח הקרב שנעשה מאוחר יותר, הועלתה ההשערה כי אילו היו מסתתרים במערות שנמצאו בסביבה, ייתכן שהיו יכולים לשהות שם בסתר ולצאת פעם נוספת לאחר החשיכה.

למפקד הבריטי של משטרת חברון, לויטנט היימיש דוגין, הגיעו ידיעות על נפגעים ערבים רבים, שהועברו לבית החולים. הוא שמע על קרב יריות שהתנהל ליד הכפרים צוריף וג'בע. בשבת בבוקר הוא תיחקר את הפצועים הערביים ויצא לשטח, שם הוא גילה את גוויות לוחמי המחלקה. ליד חלק מן הגופות הוא מצא מכתבים ופתקאות, אותם מסר מאוחר יותר לאחראים בירושלים וסבר שאלו היו אנשי הסוכנות היהודית. אילולא אבדו מכתבים אלו, יכולנו ללמוד ולדעת טוב יותר מה אירע.

דוגין הפציר באנשי בית צוריף לגרור את הגוויות. רק לאחר שהבהיר להם כי הגוויות שייכות לישראל והסכים לשלם להם 500 מיל לגווייה, הם הסכימו לגרור אותן לקרבת הדרך. כשדוגין הגיע למחרת לכפר, הוא מצא 3 חיילים בריטים שהגיעו לכפר ברכב, מוקפים על ידי הכפריים המאיימים להורגם.

הערבים שעסקו באיסוף הגופות נתקפו כעס רב, דירדרו את הגופות לתהום, התעללו והשחיתו אותן. דוגין העביר את הגופות שחוללו לכפר עציון. מרבית הגופות זוהו והם הובאו לקבורה בקבר אחים. הורי הנפלים הוסעו במשוריינים בריטים מירושלים להלוויה ולאחר מכן הוחזרו לירושלים.

הלחימה בגוש עציון נמשכה. שיירת תיגבור נוספת, עמוסת אספקה, הצליחה לפרוץ אליהם ב-27.3.48. בדרכה חזרה היא הותקפה בנבי דניאל וספגה אבדות רבות. למחרת חולצה השיירה על ידי הבריטים. ביום ד' באייר תש"ח, יום לפני הכרזת העצמאות, נערכה התקפה עצומה על הגוש וכפר עציון נכבש ונהרס. נערך טבח אכזרי באנשי כפר עציון. באותו יום נהרגו 127 איש, רק 4 ניצלו. לוחמי גוש עציון נלקחו בשבי הירדני למשך תשעה חודשים. למחרת, ה באייר, הכריז דוד בן גוריון על הקמת מדינת ישראל.

יג בשבט תשס"ג (2003) - החללית "קולומביה" המריאה לחלל, ועל צוותה נמנה גם אלון משנה אילן רמון ז"ל, האסטרונוט הישראלי הראשון.

ההסכמה האמריקנית לשילובו של אסטרונוט ישראלי, הייתה הכרה של ממשלת ארה"ב ביכולת של ישראל לשגר אדם מתאים לטיסה כזו, ובמדע הישראלי שיכול לספק ניסוי מעניין ובעל חשיבות, ושישראלי ינהל אותו כשהוא נמצא בחלל.

טייסי "קולומביה" היו אמורים לבצע כ-100 ניסויים בזמן השהייה בחלל.

אילן רמון היה אחראי לתחזוקה וההפעלה של המכשירים השונים בחללית, וזאת בזכות עברו ומיומנותו הרבה בטיפול באמצעי לחימה של חיל האוויר.

אילן הצליח מאוד לאחד את כלל ישראל - הן בפועל בחלל והן באישיותו הצנועה והכובשת. הוא ראה את עצמו כמייצג את כל היהודים ברחבי תבל.

תקופת האימונים וההכנה כי הוא עתיד להגיע לחלל, קירבו אותו ליהדות. במהלך השנים ששהה בארה"ב הוזמן לבקר בקהילות יהודיות רבות.

הוא הצהיר שיקח לחלל אוכל כשר. מכוח תפיסתו כבן לניצול שואה ויהודי גאה במורשתו, לקח איתו לחלל ספר תורה זעיר ששרד את השואה, ספר תהילים, גביע לקידוש ומזוזה - גם היא מהשואה ומעוטרת בגדר תיל, סמל להתנגדות הרוחנית של העם היהודי.

אילן רמון ז"ל נקבר בבית הקברות של היישוב נהלל, למרגלות תל-שימרון, מול נופו היפה והפורח של עמק יזרעאל.

מרכז לאסטרונומיה ומדעים על שם אילן רמון ז"ל נחנך במיתחם בית הספר האזורי "עמק חרוד" למרגלות הגלבוע.

בול שהנפיקה רשות הדואר להנצחתו של אילן רמון

בשנת 2007 נפתח בית ספר תיכון על שמו בעיר הוד השרון ובאותה שנה הוקמה אנדרטה לזכרו בבית הספר הטכני של חיל האוויר בבאר-שבע. גם מטוס מיסטר שאילן רמון טס בו הוצג בכיכר סמוכה.

בסרטו של נפתלי גליקסברג לזכרו של אילן רמון, שהוקרן במלאת שנה לאסון הקולומביה הוצג לראשונה יומנו של אילן רמון - "יומן האסטרונוט", אותו כתב במשך שהותו בחלל. שבועות אחדים לאחר האסון גילה גשש אינדיאני שחיפש בטקסס בשטח עצום של 4,000 קמ"ר אחר שרידי המעבורת, דפים מתפוררים בעברית. הסתבר שבאורח נס שרד היומן בחום של 1800 מעלות כאשר המעבורת טסה בגובה 60 ק"מ והצליח להגיע לקרקע כמעט בשלום. אחד מחוקרי נאס"א ביקש להעביר את דפי היומן לרונה רמון והיא זיהתה מיד שכתב היד ששרד את התופת הוא של בעלה. מדובר במספר עמודים מתוך היומן שבהם אחד הדפים המרגשים יותר מבין עשרות הדפים שנמצאו ושוחזרו בעזרת המחלקה לזיהוי פלילי של משטרת ישראל היה דף עליו כתב אילן רמון ז"ל את מילות הקידוש לליל שבת שבו הוא גם טרח לנקד בכתב ידו את האותיות כדי שלא לטעות בהגייתן.

בול ישראלי לכבוד טיסתו של אילן רמון

לאחר עבודת שימור שארכה כחצי שנה רוב דפי היומן שנמצאו שוחזרו, כולל דפים שהדיו נמחקה מהם.

במעבדות מוזיאון ישראל עובדים על שיעתוק חמישה יומנים למשפחה ולציבור הרחב. היומן המקורי יישמר במעבדת ארכיון מוזיאון ישראל.

טו בשבט - ראש השנה לאילנות.

הרב ישראל מאיר לאו, הרב הראשי לשעבר, כתב בספרו "יהדות הלכה למעשה" כי "כשם שט"באב חדר למסורת היהודית כיום התייחדות עם חורבן ארץ-ישראל, כך מציין ט"ו בשבט את

ההיפך הגמור: פריחת הארץ, בניינה, יישובה, שפעת הטבע וטיב הפירות שאדמתה מניבה. בימי קדם עשו אבותינו מאמצים גדולים על מנת לזכות ולברך בט"ו בשבט על פרי מפירות ארץ-ישראל. ביום זה יוצאים אל חיק הטבע ומרבים בנטיעות.

השנה היא שנת שמיטה ולכן לא נעסוק בנטיעות, ונבטא את אהבת הארץ באכילת פירותיה למיניהם.

מקפידים מאוד לאכול בט"ו בשבט מפרי החרוב, כיון שבדרך כלל אדם שותל עץ כדי ליהנות מפירותיו, אך לעומת כל עץ אחר, עץ החרוב מבטא את "הטבת הדורות הבאים" כי אינו ניטע למען שום הנאה של הנוטע עצמו (החרוב מאריך ימים עד 200 שנה!).

ד"ר עמנואל בן-נאה

בחודשים טבת-שבט נמצאים אנו, בקריאת התורה, במצרים. רבות דובר על המשוואה יהדות מול מצריות. האמירה המשוננת והמהדהדת "זכר ליציאת מצרים" - תוכיח. מה הם המקומות והשמות בארצנו ובעמנו שיש בהם שיירים מצריים? נציין מיד שיש, לעיתים, אי הסכמה באשר לזיהויים המוצעים. יש לזהות את המקומות בכל השאלות הבאות, לכתוב משפט אחד או שניים ולשלוח למערכת עד סוף חודש שבט. ניתן לענות על שבע חידות. הזוכים יזכו פרס.

1
ובכן! מלך מצרי אחד העלה על הכתב, וליתר דיוק, חקק באבן, את סיכום הצלחותיו במסע מלחמה שלו. והוא מזכיר, לראשונה למעשה, את עובדת הימצאות ישראלים בארצנו זו וניצחונו נגדם. וכך הפכה מצבה זו לאבן פינה חשובה בדיון על תיארוך תחילת התנחלות עמנו כאן. התדעו מי המלך, המצבה, ותאריכה המשוער?!

2
בעיר אחת עתיקה, בצפון הארץ, המיושבת כיום באלפי יהודים, נמצא פסלו של הוד מעלת רעמסס השלישי, שמלך ביד רמה בין השנים 1167-1198 לפני הספירה. היש מי שיאמר לנו באיזו עיר מדובר?

3
למלך אדוני אמור: כה אמר עבדך עבדחיב: לרגלי המלך אדוני שבע פעמים ושבע נפלתי - ככה כתב מלך העיר ירושלים... למלך מצרים, אמנחתפ הרביעי. באמת!! היכן נמצאו מכתבים אלה, שהעידו יותר מכל על עירנו לפני כ-2,350 שנה.

4
המצרים הללו ידעו גם ידעו על שיטות לחימה שונות משלנו, למשל ציורים וכתובות על חרסים של מלכי מקומות שונים בתוספת נדיבה של קללות ואיחולים למפלתם. טכסים כאלה הם קיימו לפני כ-4,000 שנה והעדויות, שבהן שמות המקוללים נמצאו. היודעים אתם למה רומזים אנחנו?

5
מעייין יש ביציאה המערבית מירושלים לעיר, שגם היא לא צעירה,
יפו. בקירבת המעיין שכן, עד למלחמת השחרור, כפר ערבי בשם ליפתא.
יש חוקרים הטוענים שמקור השם ליפתא נובע משמו של מלך מצרי גדול וחשוב,
הייתכן? מהו לדעתכם, שמו של המלך?

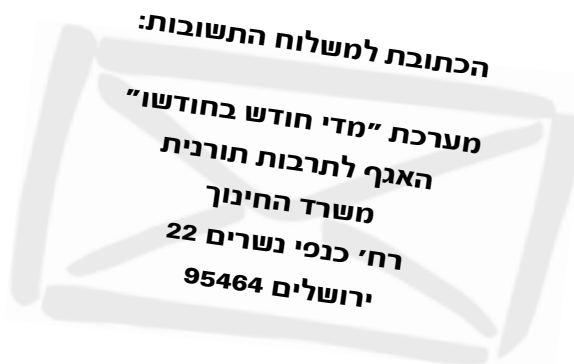
6
אנו בעמק יזרעאל, מלך יהודה מנסה, כנראה במארב בנחל עירון,
לעכב מסע צבאי של מלך מצרי אל מול צבאות בבל,
אבל סופו של מלך יהודה היה רע ומר. במי מדובר?

7
שניים הם שעשו, שלא מרצונם, את דרכם מצרימה.
גופותיהם טופלו בשיטה מצרית ידועה.
והם הובאו למנוחתם האחרונה בארץ. התוכלו לפרט?!

8
הוא "ביקר" בארצנו, בדם ואש, לפני 2,932 שנה. והנציח
רשימת ערים ומקומות בארצנו בפירוט רב על קירות ארמונו
בקרנק שבדרום מצרים. בכך תרם רבות למידע על היישוב
בארץ באותם ימים. התדעו מי הוא?

9
כיום - עיר גדולה וצפופה מאוד בשלטון החמאס.
לפני כ-3,500 שנים, נקראה, בגלל חשיבותה,
עיר שלל המושל. התכירוה?

10
יוצא ירך דוד המלך התחתן עם בת מלך,
וכנדוניה קיבל עיר חשובה בשפלה.
מה שם העיר ושם המלך?

או באמצעות הדואר האלקטרוני: aryehwe@education.gov.il

תשובות לדרך האתרים מס' 18

1. **ניצן** - יישוב כפרי מדרום לאשדוד, ישוב שנוסד על ידי מפוני גוש קטיף. יישובים נוספים - יבול, יתד ועוד.
  2. **ניצנים** - הקבוצה נוסדה בשנת תש"ג-1943 על ידי חברי תנועת "הנוער הציוני" מפולין ומרומניה. במלחמת העצמאות נפלו 33 מחברי הקבוצה. המקום נכבש ומגיניו נלקחו בשבי. בלשון יחיד

שדה ניצן - מושב עובדים בנגב המערבי בחבל אשכול (הבשור) כ-5 ק"מ מדרום-מערב לצומת מגן, על שם הנדבן היהודי בלומפילד (תרגום שמו לעברית - ניצן). נוסד בשנת 1973.

ניצנה - (עוגיה אל-חפיר). אתר יישוב קדום ליד בארות מים וצומת דרכים בגבול הנגב-סיני. מכאן מוליכות דרכים אל סיני ומצרים, אל הנגב ואל הרי יהודה, אל אילת ואל רפיח, על פי המימצאים של כלי צור והחרסים, היה המקום מיושב כבר בתקופת האבות. תחנת משמר בתקופה ההלניסטית בימי הנבטים ובתקופה הרומית. עיר פורחת ומבוצרת בתקופה הביזנטית. יישובה נדלדל בתקופה הערבית עד שנעזבה. במלחמת העולם הראשונה היה בסיס גרמני-תורכי להתקפה על תעלת סואץ. בתקופת המנדט הייתה תחנת גבול בריטית. במלחמת העצמאות נכבשה על ידי צה"ל ועל פי הסכם שביתת נשק נכללה באזור מפורז.
3. **כלנית** - קרוי על שם הפרח כלנית - צמח מוגן אשר נפוץ מצפון הארץ עד הר הנגב. כלנית הינו יישוב קהילתי הממוקם צפונית-מערבית לטבריה. היישוב הוקם ב-1982 כמושב על ידי "הפועל המזרחי" ונתיקי יישוב מרום הגליל. עם הזמן הפך ממושב ליישוב קהילתי.
  4. **נורית** היה מושב על הר גלבע. המושב הוקם בשנת 1950 על ידי עולים מתימן שהגיעו ממעברות. תושבי המושב נטשוהו בהדרגה. ב-1962 הפך המקום לבסיס גדני"ע. מקור השם בעיקבות שם הכפר הנטוש נוריס.
  5. **כרכום** - יישוב קהילתי בגליל העליון, מדרום-מזרח למושבה ראש פינה. קרוי על שם פרח הבר כרכום, הוקם ב-1988 ומשתייך לארגון משקי המרכז החקלאי.
  6. **רתמים** - קיבוץ בשוליים המזרחיים של חולות חלוצה, כ-3 ק"מ מצפן-מערב לרביבים. מקור השם שיח מדברי הנקרא רותם, שלידו ישב אליהו הנביא.
  7. **חצב** - הוא מושב עובדים באזור השפלה כ-4 ק"מ דרומית לגדרה. המושב נוסד בשנת 1949 על ידי עולים מלוב. קרוי על שם פרח החצב.
  8. **צלפון** - מושב עובדים בשפלה, כ-2 ק"מ מדרום-מזרח לצומת נחשון. מקור השם בשיחי הצלף הנפוצים באזור. המושב הוקם בשנת 1950 על ידי עולים מתימן ולאחר מכן התיישבו שם עולים ממרוקו עם עלייתם בשנת 1955.

9. **סביון** - יישוב עירוני (מועצה מקומית) במישור החוף התיכון, כ-2 ק"מ מדרום-מערב לפתח תקווה. מקור השם - פרח הסביון הנפוץ באזור זה. היישוב הוקם בשנת 1954 על ידי חברת דרום "אפריקה-א"י להשקעות", לשיכון עולים מדרום אפריקה. במקום נמצא אחד הבתים הראשונים של מתיישבי פתח תקווה שעקרו לכאן לזמן מה מחמת הקדחת.
10. **ברקן** (בית אבי"א) - יישוב קהילתי בשומרון כ-15 ק"מ ממזרח לראש העין. הוקם על שם אבי"א אחימאיר שהיה מראשי התנועה הרוויזיוניסטית. ברקן ממוקם בדרום השומרון כ-10 ק"מ מזרחית לאלקנה סמוך לכביש חוצה שומרון.

שמות הזוכים בחידון דרך האתרים מס' 18

רות כ"ץ - עפרה

דבורה אשל - נופית

אלי אברהם - פתח תקווה.

1. עשרה בטבת: מן המצור אל התקומה בעתיד / ד"ר אברהם גוטליב

לזכר היום שבו התחיל המצור על ירושלים לפני חורבן בית ראשון בשנת 586 לפני הספירה, קבעו הנביאים את תענית הציבור עשרה בטבת. יום זה נקבע על ידי הרבנות הראשית כיום הקדיש הכללי, לזכר הקדושים אשר ניספו בשואה, ושאינן אנו יודעים את יום מותם. ייחודו של יום זה, הוא בכך שהינו יום זיכרון של מאורע טראגי כבד והרי אסון בתולדות עם ישראל לדורי דורות. עלינו, אפוא, להבין במה דברים אמורים: המצור של נבוכדנאצר מלך בבל על ירושלים בעשרה בטבת, היווה את השלב המהותי שהביא לבסוף לחורבן בית המקדש הראשון. כבר נאמר בספר מלכים ב (כה, א-ב):

ויהי בשנה התשיעית למלכו (=של צדקיהו בשנת 588 לפנה"ס) בחודש העשירי (=טבת, במספור החל מחודש ניסן), בעשור לחודש בא נבוכדנאצר מלך בבל הוא וכל חילו על ירושלים ויחן עליה ויבגו עליה דייק (=מגדלי הצפית) סביב. ותבוא העיר במצור עד עשתי עשרה (=אחת עשרה שנה) למלך צדקיהו (בראשית שנת 586 לפנה"ס).

פסוקים אלה נאמרו על ידי ירמיהו הנביא בן חלקיהו מענתות שבארץ בנימין (נב, ד-ה), במאה ה-6 לפנה"ס, בתארו את תקופת מלכותו של צדקיהו.

יחזקאל הנביא בן בוזי הכהן, ממקום גלותו בבבל במאה ה-5 לפנה"ס, מציין ומדגיש בנבואתו את חשיבות התאריך (כד, א-ב):

ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחודש העשירי בעשור לחודש לאמור: בן אדם כתוב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך (=התקרב) מלך בבל אל ירושלים בעצם היום הזה.

הנביא חוזר פעמיים על הביטוי: "עצם היום הזה" כדי להדגיש את מהותו וחשיבותו. כאשר בניית הדייק היא בסמוך לעיר. יום זה נקבע כאמור לתענית ציבור עד היום (שו"ע או"ח תקט), כאשר מר"ן הבית-יוסף מדגיש בטור (שם), שזה הצום היחיד אשר חל ביום ששי "בעצם היום הזה", אם כי זה לעיתים נדירות. אולם, אף פעם צום זה לא חל בשבת.

המצור על ירושלים, הביא בסופו של דבר לבקיעת החומה וחורבן בית המקדש עם השלכותיו המרות. כאשר יש מצור - הנצורים הם בצרה צרורה. הדבר גורם לפאניקה, פחד עצום, חוסר תקווה וייאוש. בסופו של דבר, התופעות הללו גורמות לאובדן האמונה ולכניעה לאויב.

מאוחר יותר, בימי שיבת ציון, בראשית תקופת הבית השני - התקופה הפרסית, במאה ה-5 לפנה"ס, מנבא זכריה הנביא בן ברכיה בן עדו (ח, יט), שצום זה יחד עם שאר הצומות, ייהפך אי"ה "לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אָקֵבו (=יסתדרו יחדיו)". את יסוד הדברים לתקומה בעתיד, רואה

הרמב"ם בתכלית הצרות שאירעו לעם ישראל (ספר זמנים, הלכות תעניות פרק ה, הלכה א) :

יש שם (=לעם ישראל) ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות שזכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר: זזהתודו את עונם ואת עון אבותם וכו' (ויקרא כו, ט).

בין הצומות, גם עשרה בטבת, וכלשונו (שם, ב) :

ועשירי בטבת שבו סמך מלך בגל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק.

המצור שהביא לחורבן ולהשלכותיו הרעות לדורי דורות, תכליתו, לעורר כל פעם מחדש את דרכי התשובה באמצעות הסקת מסקנות שיפור ותיקון המידות. לכן כנראה, בחרה הרבנות הראשית דווקא ביום המצור - כשלב ההתחלתי שהביא לחורבן, כיום הקדיש הכללי, להירהורי תשובה ועשיית מעשים טובים בין אדם לחבירו ובין אדם למקום, עד שנוכה במהרה בימינו להתגשמות נבואת זכריה עם בוא גואל צדק, כאשר האמת והשלום אָהָבו.

2. "עץ החיים" של יעקב

יעקב זילברשטיין נולד בשנת 1924 בפולין. בינואר 1945 צעד בצעדת מוות לכיוון צ'כיה ומוראביה. בתחנה הראשונה בגבול פולין-צ'כיה הצליחו, הוא ושלושה מחבריו, להימלט. הם הגיעו לכפר שרניחל וחיפשו מקום מסתור. במהלך חיפשיהם הגיעו לביתה של יאנה סודובה שהתגוררה עם בתה בת השלוש ועוזרת פולניה. הם הציגו עצמם כפרטיזנים. למרות הסיכון הסכימה יאנה להסתירם בעליית הגג ודאגה להם למזון ושתייה.

יעקב וחבריו הסתתרו שם כשישה שבועות. פעם ראה יעקב ארנב שמסתתר בגזע של עץ סמוך לבית ועלה בדעתו להכין מחבוא לשעת חירום ולקראת הבאות. הוא שיפץ והרחיב את חלל הגזע. לקראת סוף המלחמה החליטו חבריו לעזוב את המסתור ולעבור לחזית הרוסית, וזאת למרות התראותיהם של יעקב ויאנה על הסכנה שבדבר. ואכן, הם נתפסו וכנראה הוצאו להורג.

יעקב נותר לבדו בביתה של יאנה. באחד הימים הופיעו חיילים גרמנים בבית. יעקב נמלט למקום מחבואו בגזע העץ. כתשע שעות שהה שם, אפוף בחששות שיתגלה, ואם כן, אולי ישרפו או ינסרו את העץ, אולי יתפסו ויהרגו אותו.

הוא התחבא עד שחלפה הסכנה. כך היה חוזר ומתחבא בבית יאנה ובתוך הגזע החלול עד שיחרורו בידי הרוסים.

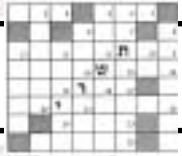
לאחר המלחמה החליט יעקב לחפש את האישה שהצילה את חייו. בביקורים בצ'כיה הצליח לאתר את ביתה.

יאנה סודובה נפטרה בשנת 1993, הוכרה כחסידת אומות העולם ב-2006.

יעקב חיפש גם את העץ שהציל את חייו, בבחינת סגירת מעגל ולהביאו לארץ. בעזרת עיתונאי צ'כי גילה את המשפחה ואת מקום העץ, שעבר מספר בעלים. גילוי העץ התרחש בעת שבעל הבית הנוכחי התכוון לנסר אותו ולהשתמש בו לריהוט. כששמע את הסיפור ויתר על העץ ויעקב הביא את הגזע ל"יד ושם" בירושלים.

העץ הוצב בגן חסידי אומות העולם. התקיים שם טקס מרגש של הסרת הלוט מגזע עץ הליבנה שבזכותו ניצל יעקב. סוף סוף נסגר המעגל.

לוח המודעות מס' 159

תשבץ טבת-שבט / מאת שילה הרשושים

בתשבץ זה ובכל תשבצי שנת תשס"א מופיעים מושגים הקשורים לפרשות השבוע ולהפטרות הנוגעות לחודשי אותה חוברת (מצוינים בתוך הסוגריים).

10	9		8	7	6		5	4	3		2	1
	14					13			12			11
		19	18				17			16		15
				21								20
	27		26		25		24			23		22
		32		31	30			29				28
			36			35		34	33			
	40							39				37
		44		43					42			41
			48		47		46					45
		53		52	51			50				49
			58	57		56			55	54		
	64					63		62		61		59
		69	68				67			66		65
	74		73		72			71				70
					76							75

במאונך: 1) אחד המחזות שראה ירמיה הנביא (הפטרת פרשת שמות למנהג הספרדים); 6) אשת אהרן (פרשת וארא); 11) קרס; 12) מחזה נוסף שראה ירמיה (הפטרת פרשת שמות למנהג הספרדים); 14) מצבת-זיכרון (15) מחלה קשה בעור, שימשה כאות לאמינות דבריו של משה רבנו באזורי בני ישראל (פרשת שמות); 17) מותר על-פי הדין; 18) סוג של נוגדן הגורם להיצמדות תאים זה לזה, אגלוטינין בלעז; 20) שפשוף של גופים זה בזה; 21) מדבר בדרך יציאת בני-ישראל ממצרים, משם נשלחו שנים-עשר המרגלים (במדבר י"ג); 23) בתוכס; 24) אתמול בלילה; 26) מידה קדומה לנוזלים; 28) אשפה, לכלוך; 29) תו מוסיקלי; 30) הפרק בחומש שמות בו מתואר פסח מצרים; 32) אחת ממכות מצרים (פרשת וארא); 33) תהילה לה' לאחר הניצחון על סיסרא, שר-צבא יבין מלך חזור (הפטרת פרשת בשלח); 37) אות הניצחון; 39) המקום בו נערך ההספד ליעקב אבינו (פרשת ויחי); 40) רצוף, מדוכא; 41) דבר שאדם נושא (בבא מציעא פרק ב' משנה י'); 43) העיתון הראשון בשפה העברית, יצא לאור באירופה בין השנים 1856 עד 1903; 45) סוג של כלי-נשק קל (רי"ת); 46) משקה חיוני לחי; 48) הניץ תחתיו שפטה דבורה הנביאה את ישראל (כ"מ, הפטרת פרשת בשלח); 49) יימצא, יתקיים; 50) עצם בפה; 51) סוד; 53) פסגה; 54) כתם, פגם; 57) נאמר לאחר ברכה; 59) תן; 61) כינוי לגדולה (הפטרת פרשת שמות לפי מנהג האשכנזים); 64) אויב; 65) משקל עתיק למתכות (שמות כ"ה); 67) חור; 68) כינוי למלאך (הפטרת פרשת יתרו); 70) מכונת-אריגה; 71) מחשבה, רעיון חולף; 73) כלי-פריטה מזרחי; 75) מספר ימי החנוטים במצרים (פרשת ויחי); 76) אתר בדרך יציאת בני-ישראל ממצרים (פרשת בשלח).

במאונך: 1) קשקש העוטף את פרחי הדגן; 2) נכדו של עמרם, מוביל המחלוקת עם משה (כ"מ, פרשת וארא); 3) התקן פתיחה וסגירה למעבר חומרים; 4) אות באלפבית האנגלי; 5) שביל, מסלול הליכה; 6) כיסוי פנים או עיניים (מלכים א' כ'); 7) הלוואי; 8) מבני נפתלי היורדים מצרימה (פרשת ויגש); 9) מין מבנה קטן; 10) שם נטע הקבי"ה את הן הראשון (בראשית ב'); 13) אחד מסדרי המשנה; 16) רמש מרובה רגליים; 19) מנוחה (הפטרת פרשת שמות לפי מנהג האשכנזים); 22) שם יצאו מים מן הצור לאחר הכאתו של משה במטה (פרשת בשלח); 24) חזק, מוצק; 25) רופא ומנהל בית-חולים (1908-1971) הנקרא כיום על-שמו; 27) היכה את פרעה מלך מצרים (הפטרת פרשת בא); 29) מבני לוי (פרשת ויגש); 31) נוקב, עוקצני; 34) קיבוץ בעמק זבולון, נוסד בתרפ"ג (1922); 35) שנחלש צבעו; 36) מצב של חוסר פעילות וחוסר תגובה, לתרגיה בלעז; 38) מבני אשר היורדים מצרימה (פרשת ויגש); 40) רב ואמורא בבלי בדור השלישי והרביעי, העביר הרבה מאמרים של חכמי ארץ-ישראל לישיבות בבל (חגיגה טו.); 42) אחד מבני קורח (פרשת וארא); 44) מקום מושב בני-ישראל בארץ מצרים (כ"מ, פרשת ויגש); 46) לחם השמיים (פרשת בשלח); 47) אדון; 50) החודש האחד-עשר, סימנו דלי; 52) בל-חיים טורף, נמשל בפנימין בברכת יעקב (פרשת ויחי); 55) חסר-דעת, עם-הארץ; 56) שמה של בת פרעה (סנהדרין יט.); וגם של אשת שלמה (במדבר רבה פרשה י'); 58) עץ יער, נזכר כעץ מקובל לשריפה על המזבח בבית-המקדש (תמיד כט.); 60) כל אלה הוכי במכה האחרונה (פרשת בא); 62) אחד מבניו של רב פפא, מוזכר לאחר סיום כל מסכת תלמודית; 63) שרף, נכוה; 64) דחוס, דחוק; 66) אחד מן המרגלים (במדבר יג); 69) הכתב העברי הקדום; 70) כך אסור היה לאכול את קרבן הפסח ביציאת מצרים (פרשת בא); 71) קינה, אבל; 72) חבר; 74) מבני יעקב אבינו (פרשת ויגש).

ראה פתרונות בסוף הגיליון

פסיפס קהילות ישראל

מאת שמחה סיאני

יהודי יוון - חלק ג

ימאים ודייגים בקהילת סאלוניקי

העיסוק במקצועות הים במאות האחרונות, היה ייחודי ליהודי סאלוניקי והוציא להם מוניטין בעולם כולו. הם עסקו בדייג, בהובלה ימית ובכל השינוע של סחורות אל תוך הנמל וממנו החוצה.

העבודות הללו היו מרוכזות בידי מספר משפחות יהודיות, יורדי-ים מדור ודור, מיוצאי סיציליה, שבזמנו נשלטה בידי ספרד. הימאים האלה היו ידועים בחוסנם הגופני ובבקיאותם במבני החופים, נתיבי השייט, סוגי הדגה במקומות השונים וגם ביכולת לעמוד בסערות בים ולהילחם מול שודדי-ים.

הימאים היו ידועים בעיר, ביושר ליבם, בעליזותם, בצניעותם וביראת השמים שלהם. הם היו בעלים של סירות וספינות ששימשו לדייג ולטעינת סחורות. גם רוב עובדי הנמל היו יהודים. מהם קברניטים ומלחים, מהם סוורים ומהם מלווים את הנוסעים ומסיעים אותם ממקום האוניות למקום מגוריהם בעיר.

עד סוף המאה התשע-עשרה, שלטו היהודים בכל פעולות הנמל ועל כן העבודה בו נפסקה, כאמור, מבוא השבת ועד צאתה. הימאים היהודים הותירו רושם רב על כל היהודים שהגיעו לסאלוניקי, בזריזותם, בעליזותם וביחס האווה אליהם.

אחרי מלחמת העולם הראשונה, גברה ההגירה היוונית לסאלוניקי ועקב כך, נגרע חלקם של הימאים היהודים ובמהלך השנים, אבד הצביון היהודי של הנמל בכלל. אולם, מחורבנה של הימאות היהודית בסאלוניקי, נבנתה הימאות בארץ-ישראל. ביוזמת הנהלת היישוב בארץ, הועלו משפחות של ימאים ותיקים מסאלוניקי לחופי חיפה, עכו ותל-אביב והם אלה שהניחו יסודות איתנים לימאות העברית בארצנו.

אובדן צביונה היהודי של סאלוניקי

בראשית המאה העשרים, הגיעה הקהילה היהודית בסאלוניקי לשיא פריחתה הכלכלית, החברתית והתרבותית. אולם באותה עת ממש, התרחשו בעיר ובאזור הבלקן, אירועים שזיעזעו את יסודות הקהילה.

ב-26 באוקטובר 1912, נכבשה סאלוניקי על ידי צבאות יוון. במלחמה שהוכרזה כעבור שנה בין ארצות הבלקן, סופחה סאלוניקי למדינת יוון. הממשלה היוונית הביאה לעיר מאה אלף יוונים מאסיה הקטנה, ששינו את היחס המספרי בין הקהילה היהודית לקהילה היוונית ולמעשה, פגעו בצביון היהודי של העיר.

למהגרים היוונים ניתנו זכויות מיוחדות בשיכון ובעבודה, ואילו היהודים נושלו, לאט לאט, מעמדותיהם הכלכליות האיתנות.

ב-18 ביולי 1917, פרצה בעיר שריפה איומה, שכלתה בעיקר את החלקים המאוכלסים על ידי יהודים. מלבד בתי מגורים, עלו באש מחסנים, חנויות, בתי-מלאכה, מרכזי תרבות, בתי-ספר ובתי-כנסת. בשריפה אבדו ספריות גדושות ספרים עתיקים וכתבי-יד, ארכיוני הקהילה ואוצרות תרבות רבים אחרים.

אחרי השריפה, הופקעו הקרקעות בשטח השרוף ולתושבים שנפגעו, הוצעה תוכנית בנייה אחרת במקומות אחרים בעיר. אולם, המהגרים היוונים, שבאו מאסיה הקטנה, זכו באחוזות היהודיות שבמרכז העיר. ואילו יהודים רבים, נאלצו לעבור ולגור בפרברי העיר.

השלטון היווני גם חוקק חוק על סגירת בתי עסק בימי ראשון, וזה פגע בעיסוק הכלכלי של היהודים. בנוסף, התעוררה גם תעמולה אנטישמית, שעודדה את ההמונים להתנפל על רובעי היהודים. במצב דברים זה, היהודים שהרגישו בטוחים עד אז, פנו לארץ-ישראל והתחילה עלייה לארץ מצד אחד, והגירה לארצות אחרות מצד שני. אלה הביאו לכך, שאוכלוסיית היהודים בעיר התמעטה, וב-1935 חיו בה חמישים ושלושה אלף נפש, לעומת כשמונים אלף בתחילת המאה העשרים.

בשנת 1939, עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, היוו היהודים 24% מהאוכלוסייה. רובם היו פקידים, עובדי מסחר ותעשייה, בעלי מלאכה, מורים, אקדמאים וסוחרים.

העלייה לארץ-ישראל

העלייה לארץ-ישראל, במספרים לא גדולים אך בקביעות, הייתה קיימת בכל התקופות. בסוף המאה התשע-עשרה עלו בעיקר בני טובים, רבנים ובעלי ממון. בשנים 34-1932, עלו כעשרת אלפים נפש, ביניהם בנקאים, סוחרים תעשיינים, יורדי-ים, סופרים ועיתונאים.

העולים התיישבו בעיקר בתל-אביב, השתלבו בחיי הארץ ותרמו לפיתוחה. במאורעות 1936, תרמו הימאים הסלוניקאים תרומות חשובות, כשהפעילו את הנמל ביפו בזמן שביתת הערבים ותרמו רבות לבניית מזח חדש בנמל. תרומה דומה הייתה גם בנמל חיפה. העולים מסאלוניקי עברו גם לעבודה חקלאית. הם ייסדו בשרון את המושב צור משה וכן עזרו בייסודו של כפר חיטים שבגליל התחתון.

השוואה

בעוד שחלק מיהודי סאלוניקי מצאו מקלט בטוח בארץ-ישראל, נחשפו היהודים הנוותרים למאורעות מלחמת העולם השנייה. ב-1941.9.4 נכנסו הגרמנים לסאלוניקי, אך בתחילה לא פעלו כנגדם. היהודים, שמכו על המנהיגים היוונים וכן על המנהיגים האיטלקים שלא יתנו לגרמנים להוציא את זממם לפועל.

ביולי 1941, התחילה פעולה שיטתית של ההשמדה, על ידי ריכוזם של אלפי היהודים בשני רובעי גיטו גדולים. ב-5 באפריל 1943, החלו מסעות יהודי סאלוניקי למחנות העבודה וההשמדה בפולין. הם הובלו בקרונות בקר. מסאלוניקי הוגלו 46,061 יהודים ובראשם רבם הנערץ והאהוב – רבי חיים חביב זצ"ל.

מעטים מהיהודים הצליחו לברוח אל הפרטיזנים וכך ניצלו. גם מעטים מהם שבו ממחנות העבודה בפולין ושיקמו את קהילתם. אחרים עלו לארץ-ישראל, בנו מחדש את חייהם והשתלבו בעבודות שונות.

סיפורו המרתק של הנער יעקב חנדלי, שפורסם בספרו: "מהמגדל הלבן לשערי אושוויץ", בו תיעד את קורותיו בזמן השואה ולאחריה

יעקב חנדלי בילדותו בסלוניקי, בחיק משפחתו

יעקב חנדלי, יליד סאלוניקי שביוון, הוא בן למשפחה יהודית אמידה שגורש יחד עם בני משפחתו למחנה אושוויץ, לאחר שסאלוניקי נכבשה בידי הגרמנים. כל בני משפחתו של יעקב ניספו שם ורק הוא ניצל. אביא בזאת קטעים מסיפורו של יעקב חנדלי, על השהות במחנה ההשמדה אושוויץ ותושייתו כנער, למרות הסכנה הגדולה, שבזכותה זכה לשרוד ולהינצל מהשואה:

"... בלילה השביעי לנסיעה, סמוך לחצות, הגיעה הרכבת לתחנה הסופית – מחנה אושוויץ שבארץ פולין. הרכבת נעצרה במסילה צדדית, וחיילים החלו לדחוף בכוח את האנשים החוצה. כל השטח היה מואר בזרקורים רבי עוצמה. מסביב עמדו חיילים גרמנים עם רובים וכלבים. לפתע, הבחנתי באנשים הלבושים בבגדי אסירים מפוספסים שעמדו בצד והמתינו דוממים ועצובים. כל כך מוזרים נראו האנשים הללו, שלא יכולתי להעלות בדעתי מי הם. 'להתחלק לקבוצות!', נשמע לפתע קולו של המתורגמן. 'צעירים לחוד, אימהות וילדים לחוד, מבוגרים לחוד'.

לא ידעתי לאיזו קבוצה להצטרף, לצעירים או לילדים. אימא רצתה לגשת אליי, אבל נדחפה לעבר טור הנשים. הנשים, הילדים והזקנים הועלו על משאיות.

'בוא אתנו', אמרו לי שני אחיי. הם אחזו בידי והעמידו אותי ביניהם בשורות הצעירים. מבטינו ליוו בעצב ובדאגה את מכוניות המשא המתרחקות מאתנו.

מאז לא ראיתי יותר את אימי, את אבי ואת אחיותי.

אינכם יכולים לתאר את הרגשתי. הפרידה הייתה מרה וכואבת. בימים הראשונים עוד קיוויתי לשוב ולראותם, אך מאוחר יותר התברר לנו שלקחו אותם להשמדה.

...אני ושני אחיי נשלחנו לחפור תעלות ולהניע כבלים... סבלנו מאוד, אבל התנחמנו מאוד שהגרמנים לא הפרידו בינינו. בוקר אחד ניסינו לברוח מן העבודה, אך לא הצלחנו. פחדנו שהגרמנים יירו בנו. שמואל אחי, היה האדם החזק ביותר שהכרתי. הוא נראה בעיניי כמו שמשון הגיבור. והנה, שלושה חודשים אחרי שהגענו

לאושוויץ הוא נהייה רזה כמו שלד וחלש מאוד. יחד עם עוד יהודים שהיו במצבו, הוא נלקח מהמחנה. מאז הוא נעלם ולא ראיתי אותו יותר.

נשארנו רק יהודה, אחי הבכור, ואני. יהודה לא היה אדם חזק ביותר ובכל זאת הוא החזיק מעמד עוד כמה חודשים. אז חלה יהודה, קיבל חום גבוה ונלקח למרפאה. לי לא אפשרו לבקרו. מאז לא ראיתי גם אותו. נשארתי לבד...".

...ב-10 בינואר 1945, בהיותנו עדיין אסירים במחנה העבודה, שמענו בשמחה שחיילי הצבא של ברית המועצות פתחו במתקפה נגד הגרמנים וניצחו אותם. חיכינו לרוסים שיגיעו אלינו וישחררו גם אותנו.

...עד שהרוסים שחררו אותנו, עברו חודשים ארוכים. היה אז חורף קשה. בקור עז ובשלג, כשהיינו רעבים, צמאים וחלשים, העבירו אותנו הגרמנים בקרונות משא פתוחים ממחנה ריכוז אחד לאחר. במחנות המשיכו הגרמנים להעביד אותנו קשה. אנשים רבים לא החזיקו מעמד ומתו מרעב ומחולשה. נותרנו רק 65 יהודים.

...כל הזמן התפללנו וקיוונו שהגרמנים ימשיכו להפסיד במלחמה. מדי פעם שמענו רעש של אווירונים הטסים מעל ראשינו. מפה לאוזן עברה השמועה בדבר סיומה הקרוב של המלחמה.

יעקב חנדלי מספר גם את נס הישרדותו בחיים:

...לפעמים צריך מזל. אני הצלחתי להינצל בזכות תפוחי אדמה. בימים האחרונים שלפני השחרור, לא נותרו הרבה אנשים במחנה. רוב החיילים הגרמנים עזבו. חברי, פנחס, ואני עלינו לקומה השנייה של אחד הבניינים ושם סידרנו לנו מקום לישון.

היינו רעבים וחלשים מאוד, כי כבר כמה ימים שלא בא אוכל אל פינו. לפתע, שמענו יריות. קמתי מהמיטה והתבוננתי מבעד לחלון במתרחש. בחוץ, ראיתי אסירים המנסים בכל כוחם לחפור באדמה כדי למצוא תפוחי אדמה שהיו תבויים בתוך הבוץ. השומרים הגרמנים ירו עליהם והם ברחו מהמקום. למרות היריות החלטתי לרוץ לשם. כשהגעתי, חטפתי תפוחי אדמה אחדים ורצתי בחזרה אל חברי פנחס. הוא התקשה להאמין שהצלחתי במבצע. לא רחצנו את תפוחי האדמה, אלא אכלנו אותם במהירות כפי שהם. מזון זה הציל אותנו. בזכות תפוחי אדמה אלה, זכינו להגיע לרגע השחרור.

יעקב חנדלי ניצל מציפורני הגרמנים, עלה לישראל ובנה בה חיים חדשים.

אחרי מפלת הגרמנים, שבו ניצולי סאלוניקי ממחנות העבודה שבגרמניה ופגשו את בני משפחותיהם שנותרו ביוון. בני הקהילה היהודית שיקמו את עצמם ואת קהילתם. באמצעות ההסתדרויות היהודיות והגיוינט במיוחד, הקרן האנגלית וארגון יהודי ארגנטינה, שנחלצו לעזרתם.

בתחילה, מנתה הקהילה שבסאלוניקי כ-2,000 נפש, אך במשך השנים הלך ופחת מספרם בקהילה, למרות מאות הלידות שנוספו. רבים מהם היגרו לארץ-ישראל ואמריקה. כיום מספרם עומד על כ-1,200 נפש.

קהילת היהודים בסאלוניקי, היא ראש לתורמים למפעלי הסעד והבנייה של קהילת יוון, שכן רכושה גדול ורב. בני הקהילה תרמו כסף רב לאוניברסיטאות בירושלים ובתל-אביב ובסיועם, הוקמו קתדראות לחקר קהילות היהודים ותרבות יוון וכן חקר תולדותיהם בסאלוניקי.

הקהילות היהודיות שבצפון יוון

הקהילות שבצפון יוון, היו פרושות לאורך גבולות יוון עם בולגריה, יוגוסלביה ואלבניה. רובן נוסדו במשך הדורות על ידי מגורשי ספרד ובייחוד על ידי יהודי סאלוניקי. ביניהן חיו בני הקהילות לפני השואה:

- דימוטיקה - אלף איש

- ניה-אורסטיה - 197 איש

- אלכסנדרופול - 165 איש

- קומוטיני - 850 איש

- קסאנטי - 660 איש

- סיריס - 600 איש

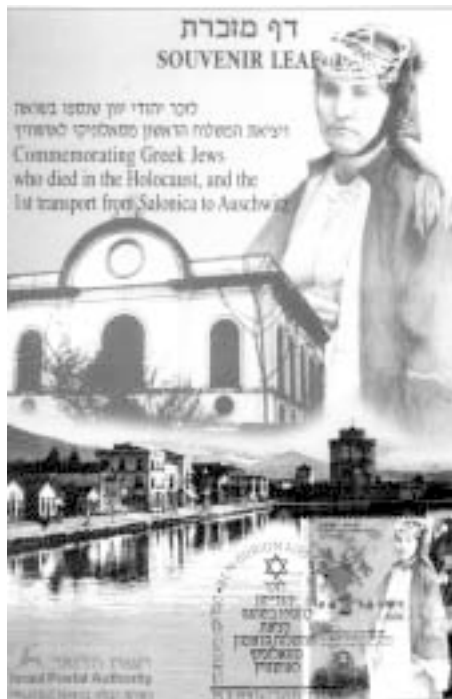
- קאסטוריה - 900 איש

- פלורינה - 400 איש

- ביריה - 700 איש.

יהודי קהילות אלה, שימשו מפיצי מרכולתם של סוחרי סאלוניקי היהודים. הם ניהלו מטעמים בתי-חרושת לטבק ומשי וייצרו עבורם גבינה ויין, בהשגחת תלמידי חכמים.

בקהילות הללו שימשו רבנים ופרנסים מפורסמים, כדוגמת: הרב אברהם מולכו והמשכיל יהודה חיים פרחיה.

דף מזכרת ליהודי סלוניקי

רבי יהודה חיים פרחיה נולד בסאלוניקי בשנת 1896. הוא היה נצר למשפחת רבנים מדורי דורות, שיצאו מתוכה רבנים, רופאים, מתימטיקאים ואסטרונומים. הוא חונך בתלמוד תורה ובישיבותיה המפורסמות של סאלוניקי. היה מעורב בחיים התוססים של הקהילה בימי תפארתה. בכתביו הוא תיאר את קהילת סאלוניקי ב"תור הזהב" שלה עד שנת 1912.

בשנת 1913 עבר לעיירה קאואלה, ובשנת 1924 העתיק מגוריו לעיירה הסמוכה קאסנטי. בשתי העיירות שחי בהן, נימנה הרב פרחיה בין עשירי הקהילה ונכבדיה ודאג לנצרכים היהודים. הוא פעל להתפתחותן החברתית והתרבותית של הקהילות ובהפצת דעת היהדות והציונות. הוא ייסד אגודה ציונית בשם: "אור ציון" וניהל קשרים עם הנהלת ההסתדרות הציונית ועם אנשי מדע וספרות בצרפת.

הרב יהודה חיים אסף ספרים המתארים את תולדות היהודים ביוון וערך ארכיון גדול של מכתבים ותעודות של הקהילה, ספרייה שמצויה היום במכון "בן-צבי" בירושלים.

בחלק הבא, נמשיך את תיאור קהילות יוון האחרות במחוזות השונים ובאיי יוון.

***

ביבליוגרפיה

- בנבנישתי, דוד. "דע את עמך" - יהודי יוון. מרכז ההסברה, משרד החינוך. ירושלים ה'תשמ"ו – 1986.
- חיים, שואה וזיכרון, מקראה לתלמיד, בהוצאת משרד החינוך, האגף לפיתוח ותכנון תוכניות לימודים, הוצאת "מעלות" – ירושלים 2006.

א. שנת השביעית

בין אדם לחבירו בעקבות שמיטה

חינוך למתינה - דיון

כדאי לחלק לחניכים את הקטע הבא:

עוזי התבונן בכרם הגפנים שלו וחייך בהתלהבות. היבול היה עשיר, וכמות היין שיוכל להפיק סחררה את ראשו. עוזי ידע ששכניו הקרובים, הצורכים יין רב במשך השנה, נותרו חסרי כול. הענבים לא גדלו אצלם והם שקועים בחובות. כיחידי בעל סחורה, הוא יוכל לדרוש מחיר גבוה מאוד, והוא התחיל לחשב את רווחיו הצפויים. אולי יוכל לרכוש עוד שדות עבור ילדיו. השכנים במצוקה והוא יכול להשיג קרקע במחיר מוזל. אבל, מצד שני, שכניו הם חבריו, יחד הם עוברים הכול: אירועים שמחים ועצובים. היכול לנצל את מצוקתם ולדרוש מחיר גבוה עבור יבולו? כיצד יישן בשקט בעיקבות זאת? "אך אלו תנאי השוק - והאדם צריך לדאוג לפרנסתו ולילדיו", אמר לעצמו.

לאחר הקריאה ניתן לדון בשאלות הבאות:

- מה דעתך על ההתלבטויות של עוזי?
- מה היית מיעץ לו?
- מה היית עושה במקומו?
- מה יקרה לשכנים אחרי שימכרו את הקרקע במחיר מוזל?
  - יישארו בלי מקורות פרנסה כלל.
  - ייווצר מצב של עשירים מאוד ומחד ועניים מאוד מאידך.

אחר כך יש לשחק בפעולה הבאה:

חשוב על דבר שאתה רגיל לתת לזולתך - משלך, מה אתה מרגיש בשעת הנותנה?

תשובות אפשריות:

- אני נהנה שעשיתי מעשה טוב.
- אני שמח שיש גם לזולתי.
- במחשבה שנייה - מדוע חובה עלי לתת?

- כי גם אני קיבלתי משהו מזולתי.
  - כי אין לנו בעלות מלאה על הרכוש.
  - כי "לה' הארץ ומלוואה".
  - כי אם אלמד לתת מרצון, אהיה אדם טוב יותר.
- מדוע התורה קבעה חוקים של נתינה, ממה לתת, כמה לתת, מדוע לא סמכה על טוב ליבו של האדם? או מדוע לא אמרה באופן כללי כי מצווה לתת משלך לעני?
- כי יש אנשים קמצנים מטבעם, שלא יתנו אם לא יהיו מצווים במפורש.
  - כי אדם נוטה לשכוח את חובתו לזולת כשהוא שקוע בענייניו.
  - כי יש באדם תאוה לעוד ועוד, וכשהוא רואה את הפירות היפים, שהם פרי עבודתו, הוא שמח ורוצה הכול לעצמו.
  - האדם האוסף את פריו משדהו, עלול לשכוח, שהקב"ה הוא שנתן לו את הגשם בעיתו, את האדמה הטובה, את הכוח לעבוד אותה, והוא עלול לומר - "כוחי ועוצם ידי עשו לי את החייל הזה". הנתינה מזכירה לאדם את מקומו.
  - אי אפשר לסמוך על רצונו הטוב של האדם ועל תהפוכות הרגשותיו. ולכן חוק קבוע ויציב, מסדיר את החוב לזולתו ומחנך את האדם לתת תמיד ובקביעות וברוחב-יד, כחלק מסדר החיים.

חינוך לנתינה

מטרת הפעילות: ללמוד להתייחס לזולת ולדעת מה חסר לו ומה אני יכול לתת לו, לדעת לבטא זאת במילים ובהבעת פנים.

תהליך הפעילות: יושבים במעגל. הראשון פונה לחברו היושב לימינו ומציע לו עזרה שהחבר זקוק לה. החבר שומע, מתייחס להצעה, מודה ומקבל, או מודה ודוחה, מציע עזרה כתמורה, או מסתפק בקבלה. ועכשיו הוא פונה אל חברו היושב לימינו, ומציע לו נתינה כלשהי שהחבר זקוק לה, אם ההצעות אמיתיות ונובעות מתוך מחשבה מעמיקה על הזולת, התהליך יעניין את כולם ותהיה הקשבה, אפשר לעבור תהליך זה גם בסודיות מוחלטת, כעין "מתן בסתר" על ידי כתיבת פתקים ומסירתם מיד ליד.

לדוגמה:

אפרים: אני רואה שאתה מתקשה בהבנת הבעיות במתמטיקה, אשמח לבוא אליך פעם בשבוע ולעזור לך בהכנת השיעורים.

מנשה: תודה רבה לך, זה יהיה לי לעזר רב, אבל אתה תלמיד טוב בכל המקצועות במה אני אוכל לעזור לך?

אפרים: באמת אינני צריך עזרה בלימודים, אבל אם תבוא אלי אחה"צ לשחק שח, יהיה נהדר, כי אני לבד בבית, ואין לי עם מי לשחק.

לסיכום הפעולה

שש שנים מותר לעבוד, להרוויח ולהתפרנס. במשך שש שנים אוגר האדם נכסים וזוכה לרכוש, ואילו אחרים עלולים להפסיד ואף חלילה להתרושש. על רקע זה מצווה אותנו התורה: "והשביעית תשמטנה ונטשתה

ואכלו אביוני עמך". בשביעית עוצרים - והכול שווים. היבול הרב אינו שייך לעשיר (או לעני). הפקר הוא, ויכול כל אחד ליטול רק לפי צרכו. לא עוד "בעל הבית" ופועליו, אדון ועבדיו - יחד שבטי ישראל, שווים כאיש אחד, ללא הבדל מעמד ורכוש. השלום יוכל לחזור ולשרור בין אדם לחברו! ובמינו? האם בוטלו פערי המעמדות והפרשי הרווחים בין העשירים לעניים? היש עוד צורך בשמיטה ובערכים הגלומים בה?

על-פי "השמיטה", חידודין לשעת השמיטה, פעילויות למורים ולתלמידים, בהוצאת מופת

מושגים בשנה השביעית

גבולות הארץ לעניין שביעית

הלכות שמיטה נוהגות בארץ-ישראל.

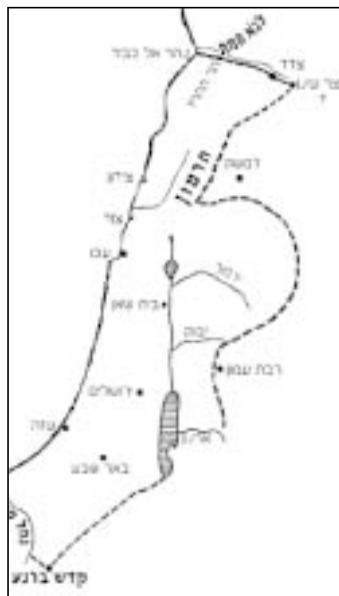
עם ישראל חי בארץ, בתקופת התנ"ך, בשני זמנים: התקופה הראשונה היא התקופה של "עולי מצרים", מיציאת מצרים ועד גלות בבל על ידי נבוכדנצר, היא הנקראת בהלכה "קדושה ראשונה". והתקופה השנייה היא של "עולי בבל" - תקופת שיבת ציון (המתוארת בספרי עזרא, נחמיה ובנביאים המקבילים) - שבה התיישב עם ישראל בשטח קטן יותר, והיא הנקראת "קדושה שנייה".

קדושת הארץ שקידשו "עולי מצרים" בטלה עם כיבוש הארץ על ידי נבוכדנצר, והקדושה שקידשו עולי בבל לא בטלה. לכן, בימינו המקום הקובע לעניין שמיטה הוא התחום שהחזיקו בו "עולי בבל". עם זאת אנו מבחינים בשלוש דרגות לחיוב שמיטה:

1. שטח כיבוש עולי בבל (קדושה שנייה) - שבו נוהגים רוב דיני שמיטה.
2. שטח כיבוש עולי מצרים (קדושה ראשונה) - שבו חלים מעט מדיני שמיטה.
3. סוריא (של אותה התקופה) - שיש בה חיוב מטעמי גזרה בלבד.

גבול עולי בבל

גבול עולי מצרים

מלבד הגבולות ההלכתיים ישנם מצבים התלויים במיקום או בבעלות, שבהם דיני השמיטה אינם חלים במלואם. כגון: מצוות השמיטה אינה נוהגת בגידולים הגדלים על מצע מנותק בתוך "בית"; וכן כשהקרקע שייכת לגוי - ישנם איסורים שאינם חלים עליה.

יש דעות שונות ביחס לפרטי הגבולות, למשל: יש סבורים שחבל עזה אינו בתחום גבול עולי בבל, ויש סוברים שגבול עולי מצרים הגיע עד אילת.

על-פי "בסוד השמיטה", פרקי אמונה הלכה וערכים, בהוצאת משרד החינוך,

מינהל החינוך הדתי, מינהל חברה ונוער

לקיטה

לקיטת (קטיף) הירקות מהשדה, היא הקובעת את שייכותם לשנה השביעית. מכאן, ירקות שגדלו בשנה השישית - אם הם נלקטו לאחר ראש השנה של השנה השביעית, יש לנהוג בהם בקדושת שביעית.

לא תחנם

את האיסור מהתורה: "לא תחנם" (דברים ז, ב), פירשו חז"ל - אסור לתת לגויים חנייה בארץ-ישראל. מטעם זה, היו פוסקים שהתנגדו למכירת קרקעות ארץ-ישראל לגוי במסגרת "היתר המכירה". הפוסקים שקיבלו את "היתר המכירה", סברו, שאיסור זה לא קיים אם המכירה היא לזמן קצוב ולא לצמיתות, וכן אם מטרת המכירה היא כדי לחזק את ההתיישבות היהודית בארץ ישראל בעת מצוקה.

סחורה בפירות שביעית

על הפסוק: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" (ויקרא כה, ו), דרשו חז"ל: "לאוכלה" - ולא "לסחורה", לכן אין לסחור בפירות שביעית בדרך המקובלת בכל שנה. אין למוכרם במידה, במשקל ובמניין, או לאורזם באריזות שיווק רגילות. הסוחר בפירות שביעית בדרך האסורה, נקרא: סוחר שביעית, הפסול לעדות.

ספיחין

ירקות שנבטו וגדלו מאליהם בשנה השביעית, ותבואה וקטניות שהגיעו לשליש גידולם אחרי ראש השנה של השנה השביעית, חז"ל גזרו שלא לאכלם, מפני עוברי עבירה, שמה יהיו כאלה שיזרעו בסתר בשנה השביעית, ויאמרו, שהצמחים נזרעו בשנה השישית. גזירה זו אינה קיימת בפירות כי חשש זה אינו קיים בהם, הואיל ועץ אינו גדל כה מהר, וכן לא בשדה של גויים.

ב. טו בשבט

1. יו"ל פתק

החניכים מתבקשים ללמוד רשימת פסוקים וניבים ופירושיהם ואחר כך לשחק את המשחק הבא :
המדריכה מכינה פתקים שעל כל אחד מהם רשומה מילה אחת מהפסוק או הפתגם כגון : צדיק מתוך הניב
- "צדיק כתמר יפרח".

את הפתקים שמים בקופסה.

כל חניך בוחר בפתק ועליו לזהות באיזה פסוק או ניב מדובר.

תשובה נכונה מזכה ב-4 נקודות.

במידה והחניך לא מצליח, יוכל לקבל רמז. עבור כל רמז מנכים נקודה אחת.

חניך שמגלה את הפתגם בזמן שעומד לרשותו, מקבל פתק נוסף.

הצובר את מרבית הנקודות הוא המנצח.

בין הפתקים ניתן להכניס פתקי מטלות כגון : "זכית בנקודות", "המתן לתור הבא" וכדו'.

דוגמאות לפסוקים ופתגמים ופירושים לצורך הרמזים:

התפוח לא נופל רחוק מהעץ	- הילדים דומים להוריהם
דבר אל העצים ואל האבנים	- דבר אל אוזן לא קשבת
אילן יוחסין	- שושלת
מרוב עצים לא רואים את היער	- מרוב פרטים קשה להבין את העניין
כפתור ופרח	- נאה ונחמד
פרי דמיון	- דבר שאינו קיים במציאות
פרי עטו	- יצירותיו
איש אשכולות	- אדם הבקי בענפי המדע השונים
צדיק כתמר יפרח	- אופיו של הצדיק - יושר
ענבי הגפן בענבי הגפן	- זיווג מתאים
חיפש מחט בערימה של שחת	- מתייגע על דבר שאין כל תקווה להשיגו
גודע את הענף שעליו הוא יושב	- הורס משהו חשוב בחייו
איש תחת גפנו ותחת תאנתו	- מצב של שלווה
אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקחינה	- הבנים נעשים על חטאי האבות
בחור כארז	- אדם אמיץ
בול עץ	- כינוי גנאי לאדם קשה תפיסה

דוגמאות לפתקים שבקופסה:

התפוח, יוחסין, אבנים, בול, יער, כפתור, דמיון, עט, איש, צדיק, גפן - עינב, מחט, ענף, תחת, בוסר, ארז.

אנגד הוזהט יך לחוסע פפצק דשט

2. מצא ספרי אלותיות א-ב

המשחק מתאים לגיל היסודי.

אמצעי עזר:

קלפים, על כל קלף כתובה אחת מאותיות הא-ב.

אופן המשחק:

- המדריך מרים קלף עליו כתוב א.
- על החניך למצוא מיד פרי המתחיל באות א, למשל "אתרוג".
- חניך שהשיב נכון מקבל שתי נקודות.

זוכה מי שצבר את מספר הנקודות הגדול ביותר.

הערה: ניתן לגוון את הפעולה לשכבה הבוגרת בכך שנבקש מהחניך לשחק את המשחק בסגנון א-ת - ב-ש. ברגע שיקבל אות א, יתבקש למצוא פרי, או ירק, או שיח ששמו מתחיל באות ת.

תשרק צפע סוהל כיטה דוה דגבא

3. בעיקבות אברהם אבינו

אחד התכנים הבולטים בט"ו בשבט הוא הנושא של אהבת הארץ. ט"ו בשבט הוא זמן מצוין לצאת לטייל באתרים שונים במדינת ישראל. זכור לנו הציווי לאברהם אבינו: "קום התהלך בארץ" (בראשית, יג, יז) ועליו ללכת בעיקבותיו. הוא ערך מסעות רבים, חלקם בציות לצו אלוהי ובחלקם לפתרון בעיית הרעב.

פעילות מס' 1:

כעת נבדוק: מתי לאחרונה התהלכתם בארץ לאורכה ולרוחבה?

שם החניך	מתי לאחרונה טיילתם?	להיכן?	עם מי?

פעילות מס' 2:

האם מוכרים לכם יישובים ששמותיהם קשורים לטבע ולמורשת (שמות עצים, פרחים, צמחים, בעלי-חיים, ציפורים)?

שמות היישובים במורשת הקשורים לטבע:

אילניה (סגירה), בית אשל, בית השיטה, אלון שבות, דגניה א' וב', קריית יערים (טלז-סטון), דפנה, שדות ים, שדה בוקר, שדה יעקב, בית לחם, ניר עם, ניר דוד (תל עמל), גן שמואל, אלוני אבא.

על פי "ט"ו בשבט", מפתחות לתרבות ישראל בכתיבה והפקה חלי"ד

4. תיפוזות מאומחי מצוות התלויות בארץ / מאת ע' קיי

בתפוזות שלפניכם מסתתרים מונחים הקשורים למצוות התלויות בארץ. המילים יכולות להירשם בכל כיוון. למעלה, למטה, ימינה, שמאלה ובאלכסון.

ת	ר	ו	מ	ה	א	ג	ת	נ	א	ש	י	ה	ר	ש	י	נ
א	מ	א	נ	ע	ש	ה	י	ש	ר	ת	נ	א	ח	ד	ת	י
נ	ס	י	ר	א	ש	נ	מ	א	ת	נ	י	א	ת	כ	ג	נ
א	ג	ל	מ	י	ע	ר	ש	ה	י	ת	י	ע	י	ב	ש	ר
ד	ה	ר	ע	ג	ט	ש	ר	י	ב	א	ו	ד	ס	י	ט	א
ג	ל	י	ש	ש	נ	י	א	א	א	מ	א	ל	י	ק	ר	ת
א	ח	י	ר	ע	ז	א	נ	י	ש	ר	י	א	ל	י	פ	א
א	ת	ש	ש	נ	מ	ר	ש	ע	ד	ו	י	ר	א	ו	נ	ו
ז	ש	ג	נ	א	מ	ת	ג	י	ר	י	נ	ש	ו	א	ע	ת
א	ר	כ	י	ד	ת	י	מ	א	מ	ש	ה	א	פ	כ	א	ת
ג	פ	ע	ר	י	ת	ד	א	ו	נ	ט	ע	ר	ב	ע	י	ד
א	ה	נ	י	מ	ש	א	מ	א	ר	ד	ת	מ	נ	ס	א	ב
ג	ד	ת	י	מ	נ	ס	א	מ	א	ת	א	מ	ת	א	מ	א

עליכם לקרוא את ההגדרה ולמצוא את המושג. המילים שבסוגרים התבלבלו. עליכם לסדר את המילים בצורה הנכונה ולאחר אותם בתפוזות שלעיל.

- (א) עזיבת שיבולים הנופלות בשעת הקציר לעניים. (ויקרא ט יט) _____ (טלק)
- (ב) עזיבת עומר שנשכח בשדה ועזיבת קמה שנשכחה מלהיקצר לעניים. (דברים כד יט) _____ (כחהש)
- (ג) אי קצירת אלומות השיבולים בקצה השדה ועזיבתן לעניים. (ויקרא כג כב) _____ (אפה)
- (ד) עזיבת ענבים בודדים הנושרים בשעת הבציר לעניים. (ויקרא יט י) _____ (טרפ)
- (ה) עזיבת אשכולות קטנים של ענבים על העץ. _____ (לולוע)
- (ו) איסור על עיבוד אדמה וקצירת פירותיה שנה תמימה פעם בשבע שנים במטרה להשאירם לעניים ולחלשים בחברה. _____ (עיבישת)
- (ז) הפרשת עשירית מהתוצרת החקלאית בשנה השלישית והשישית למחזור השמיטה לעניים. (דברים יד, כח-כט) _____ (ערשמ עיל)
- (ח) את ראשית הפירות והתבואה יש להביא לבית המקדש לכהנים. (שמות כג יט) _____ (יורכיבמ)
- (ט) אכילת הפירות של השנה הרביעית בירושלים _____ (ענט עיבר)
- (י) תרומה של 24/1 מהבצק של הלחם ונתינתו לכהנים. (במדבר טו) _____ (שרפהת החל)
- (יא) הפרשת חלק ראשוני מהתוצרת לכהנים. (משנה תרומות ד) _____ (מורהת)
- (יב) לאחר הפרשת התרומה מפרישים עשרה אחוז מהנותר ללויים. (במדבר יח, כא-כד) _____ (שרמע רונשא)
- (יג) חיוב המוטל על הלוי להפריש לכהן עשירית מהמעשר שקיבל מהישראל. (משנה תרומות ד) _____ (תתמור מרשע)
- (יד) הפרשת עשירית מכל היתר שיעודו לאכילה בירושלים או לקנייה בירושלים, בשנים הראשונה, השנייה, הרביעית והחמישית למחזור השמיטה. _____ (רשעמיש)
- (טו) איסור ליהנות מפירות העצים בשלוש השנים הראשונות לנטיעתם. _____ (עלהר)
- (טז) איסור לזרוע במקום אחד 2 מיני זרעים ממיני תבואה, קטניות או ירקות הראויים למאכל אדם. כלאי _____ (עירזמ)
- (יז) איסור לזרוע חרצן ענבים עם שני מיני זרעים אחרים של תבואה, קטניות או ירקות. כלאי ה _____ (מכר)
- (יח) איסור להרכיב זכר על נקבה משני מינים של בהמה חיה ועופות או בעלי חיים ימיים. כלאי _____ (מההב)
- (יט) איסור ללבוש בגד העשוי מצמר ומפשתן ביחד. _____ (שזנטע)

אתם מוזמנים לבקר באתר של עוזי קייש ולצפות בחידות ותיפוזות נוספות : www.tashbetz.8m.com חוברת תשבצים ותפוזות בנושאי יהדות ניתן לקבל בפנייה למחבר עוזי קייש, ת"ד 0181, רחובות 00167, טל' 0806549-80

תפוזות בסוף הגיליון

ג. אקטואליה ביהדות

במעגלי שמיטה

מטרה:

להביא למודעות המשתתפים את ההיבטים החינוכיים והרעיוניים של מצוות השמיטה בדורנו.

משך ההפעלה: 45 דקות.

עזרים:

צילום מכתב כמספר המשתתפים.

מהלך ההפעלה:

שלב א - אישי במליאה:

המנחה יחלק לכל משתתף את המכתב המיועד לרכות החינוך החברתי, וישאל: מה הייתם עונים לאמא של רונית?

ארכיב החינוך החברתי:
ש"אם וקצרה!
בהכרה ש (ג'איה דג' הספר שאח' טאזי אקד) אבך אבן א הפע'און
החונ'אג שדג' הספר. 'זאג' גאזי שוג' אשק'ים כד' החונ' ואב'ק א'זי א'
כך אחיש.
דכס גא'ה' א'אזי כ'גש' ע'נ' ד'אב' - א'זי א'ג' א'ב'א'ם א'ה'ק'ש ג'א'א' א'
כ' כ'פ' א'נ'שו ה'א'א'ה? ה'א'ם א'ן א'ס'פ'ק נ'ש'ו'ם ח'נ'כ'י'ם ח'א'י'ם ק'א'כ'י'ם? א'זי
ד'ח'ג' א'ה'א'ק'י ק'נ'שו א'ב'נ'-'א'ב'ן ש'ק'ש'ר ק'-כ'כ' % כ'ך א'ח'ק'א'ו'ם ו'א'זי א'ג'ם א'י'ע'י'ם
א'ו'ג' ק'נ'שו א'כ'כ'ל ש'נ'ג'.
ק'כ'כ'ו ש' א'נ' א'ב'ו'ן ש'ו'ן ק'נ'שו ה'א'א'ה ע'נ' א'ב'ן ה'נ'ש'ר ש'נ' (ש'ה'ם כ'כ'כ'ר,
ע'י'נ'י'ם). א'נ' א'כ'כ'ה א'ב' א'ח'ן א'ח'ש א'ג' ה'נ'שו. ד'א'א'ה א'ה'א'פ'ו.
א'ג'א'ח ג'א'זי א'א'א' א' הפע'א'ג החונ'כ'י' ה'י'פ'ה דג' ספ'כ'ם
ד'כ'כ'ה,
א'א'ו ש' כ'נ'ג' (א'ב'י'ק י')

ניתן להיעזר בקטע ממאמרו של הרב יוסף צבי רמון המובא בהמשך:

בימינו רוב העבודה איננה חקלאית, ושנת השמיטה איבדה במעט את הצביון המיוחד שלה. המסחר ממשיך כרגיל; כל אחד שומר על רכושו. עלינו לחשוב כיצד נוכל לפתח ולשכלל את אותם רעיונות חשובים המאפיינים את השמיטה גם בימינו. דברים אלו קשורים לטעמי השמיטה השונים שראינו. כדי לחוש את הטעם שראינו, שהשמיטה מבטאת שהארץ שייכת לה', ואת הטעם של העזרה לעני, עלינו לחשוב על דרכי חסד אלטרנטיביות שיהיו מיוחדים לשמיטה. פרט למעשי חסד כלליים, ייתכן לעשות גם דברים המזכירים את הפקרת הקרקע בשמיטה. למשל, בעלי מקצוע (עורך דין, רופא, מורה, אינסטלטור וכד'). יכולים לעיתים לתת בשנה זו שירותים מקצועיים בחינם או במחיר סמלי לאנשים נזקקים. הטעם הסוציאלי בא לידי ביטוי כמובן גם בויתור על חלק מהחובות שאנשים חייבים לנו (ואולי גם מקומות כמו בנקים יוכלו לבוא בסידור מיוחד לסגירת חובות – בתנאים מיוחדים וכדומה, שבהם יוכלו כל האנשים לאזן את החובות שלהם לבנק). ניתן גם "להפקיר" חלק מן הזמן שלנו. מבוגרים וילדים יכולים להעניק מזמנם למעשי עזרה וחסד מיוחדים בשנה זו. הטעם החקלאי המלווה בהבנת קדושת הארץ יבוא לידי ביטוי בכך שנשתדל לקנות מפירות ארץ ישראל ובפרט מפירות שמיטה כגון אוצר בית דין. נקנה פירות שמיטה גם אם הדבר יעלה יותר כסף ובכך נזכה גם להיות שותפים בצורה מעשית במצוות השמיטה, שלא תהיה רק על הכתפיים של 1.6% מהמדינה העוסקים בחקלאות. לימוד התורה המיוחד של השמיטה יבוא לידי ביטוי בתוספת לימוד שלנו, למשל ניתן להקדיש את ימי שישי ללימוד מסודר, אולי על ידי פתיחת מסגרות מיוחדות נוספות בימי שישי (כולל יום שישי וכדומה). פרט לדברים אלו, חלילה לנו לפחד משנת השמיטה. להיפך, נשמח לקראת בואה, נשמח שאנו זוכים לאכול פירות שביעית, שאנו זוכים לשמור על קדושת שביעית, שאנו זוכים לכך שהקדושה הולכת ומתפשטת בכל עם ישראל ובכל ארץ ישראל. מתוך הבנת הקדושה והזכות המיוחדת שנופלת עלינו פעם בשבע שנים, נזכה להתקרב יותר אל הקב"ה ונזכה לשוב אל הצד הטבעי והרענן שבתוכנו.

(הרב יוסף צבי רמון, מתוך הספר "הלכה ממקורה- הלכות שביעית")

שאלות לדין

1. אילו ערכים חינוכיים עולים מהקטע?
2. כיצד ניתן ליישם ערכים חינוכיים אלו בחיי היומיום בבית הספר ובקהילה?

חידון הצומח א. שאלות מהתנ"ך

1. איזו עיר בתנ"ך נקראה על שם אילנות מאכל שנתברכה בהם.
2. הנביא ישעיהו מנחם את העם "תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס וגו' (ישעיהו נה יג). היכן מוצאים אנו בתנ"ך נוסח של קללה שהוא ברעיונו היפוכם של דברי ישעיהו?
3. היכן מתואר בתנ"ך המעבר מתקופה אחת של השנה לתקופה אחרת על ידי תיאור השוני שבצמחיה?
4. המדרש מספר: אמרו לאילני מאכל: למה אין קולכם הולך: אמרו להם: אין אנו צריכים. פירותינו מעידים עלינו. אמרו לאילני סרק: למה קולכם הולך? אמרו להם: הלוואי נשמיע קולנו ונראה וכו'. באם זכור לך משל מפורסם מהתנ"ך הדומה לצד הרעיוני הכללי למדרש שלנו.
5. השקדיה כידוע ממהרת לפרוח. היכן מרומז דבר זה במקרא?
6. היכן מסופר בתנ"ך על מטה שקד שפרח בן לילה.
7. היכן נמשל עם ישראל לכרם, היכן לגפן והיכן לענבים?
8. מי בתנ"ך העיד על עצמו שהירבה בנטיעת גנים ופרדסים?
9. מי הביאו לאדם שהיה בחוץ לארץ תשורה מפרי הארץ?
10. מי קטפו מפרי הארץ שלא לצורך אכילה ולשם מה קטפו את הפירות?
11. בנבואת מיכה לאחרית הימים נאמר "וישבו איש תחת גפנו ותחת תאנתו (מיכה ד ג-ד). בימי איזה מלך ישראל נאמר שבני ישראל הגיעו למצב כלכלי דומה לזה המתואר במיכה?
12. משום רבי עקיבא אמרו: כל עיר שאין בה פירות – אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה. מפני שמיני פירות מאירים את העיניים (תלמוד בבלי, סנהדרין יז). על איזה מאכל בתנ"ך נאמר שהוא מאיר את העיניים.
13. מי מאס בחייו בגלל אובדן של צמח סרק?
14. באיזה מקרה שונה יחסו של האדם לעץ מאכל מיחסו לעץ שאיננו נותן פירות?
15. באיזו תקופה ולצורך מה נזקקו ישראל ליבוא של עצים?

ב. משירת ישראל

לפניך שתי חידות מפרי עטו של ר' שלמה בן גבירול ושתיהן קשורות בגידולי הקרקע. לראשונה העץ רק משל, ולשנייה אף הנמשל. נסה כוחך בפתרון.

א. ומה הוא עץ

ומה הוא עץ ענפיו באדמה
ושורשיו בראם אל ברומו
אשר יתן פרי נעים בעיתו
ואם יות'ש בכל עת ממקומו.

ב. עלי גזעה משחקת

כמו ברק וברקת
אשר תראה אדומה עת
ועת אחר ירקרקת.
ותתהפך כמו חולה
בירקון ודלקת
כאילו היא גליל כסף
ובזהב מחשקת,
בתולה לא ידעה איש
ושדיה כמינקת,
וכרצות שולפי חרב
להכותה למפרקת
אזי תפול לרגליהם
ושפתיהם מנשקת

ג. תשבץ מודרג

מלא את המשבצת הראשונה לפי ההגדרה. עשה כך גם במשבצת השנייה, ואת האות שהורדת הכנס לעיגול שבצד ימין. כך תעשה גם במשבצת השלישית, אלא שאת האות הכנס הפעם לעיגול שבצד שמאל. אם פתרת נכונה את התשבץ תקבל בשתי שורות העיגולים מלמעלה למטה ומלמטה למעלה שני מונחים חקלאיים הקרובים זה לזה.

○	3	2	1	○
○	6	5	4	○
○	9	8	7	○
○	12	11	10	○

- 1) הכלי החשוב ביותר במלאכת החקלאות.
- 2) עירו של מיכה.
- 3) נביא.
- 4) כהן בימי שלמה.
- 5) מצווה לרדוף אחריו.
- 6) כזה היה המן.
- 7) שר פרס בשומרון.
- 8) כל כבש בעלת גון זה היתה שייכת ליעקב.
- 9) אבי כנען.
- 10) שר צבא אשור.
- 11) אם.
- 12) עיר בירה מפורסמת.

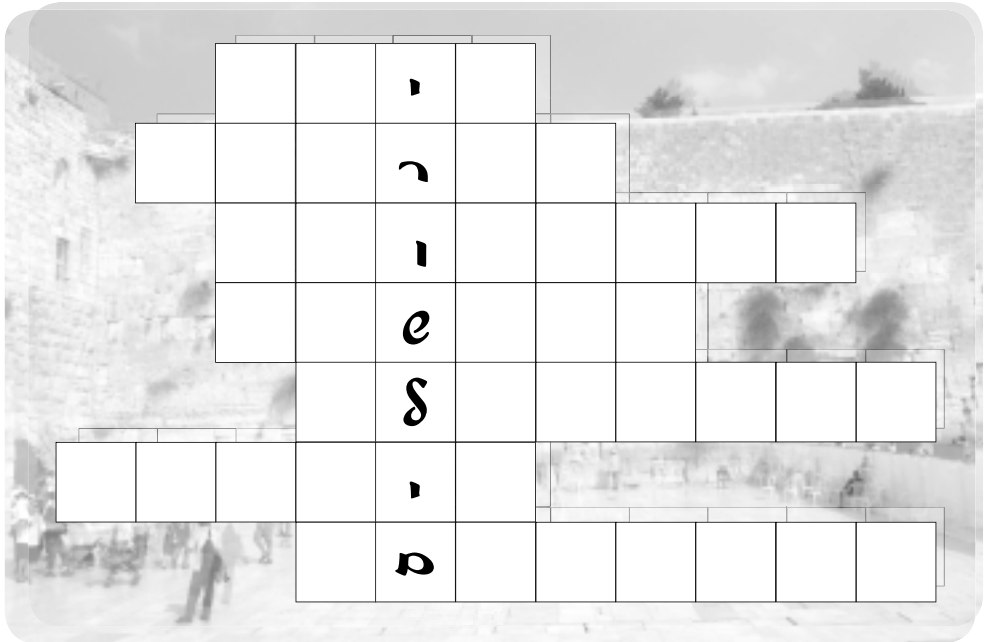
(פתרונות בסוף הגיליון)

חודש טבת / מאת מלכה אהרונון

1. תשבץ שמות ירושלים

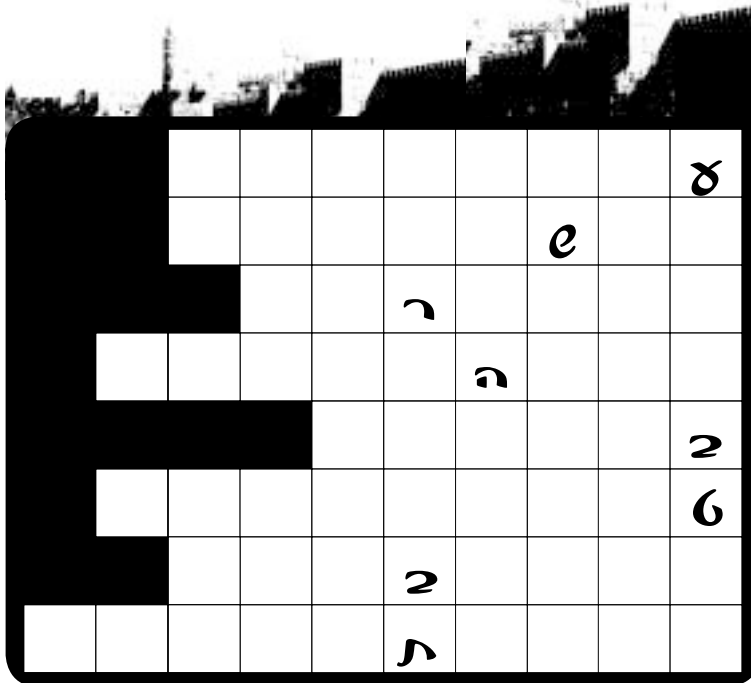
- מחלקים לכל חניך דף תשבץ.
- מאפשרים להם לבחור לשבץ בכל טור אופקי, אחד משמות ירושלים הכתובים בתחתית דף התשבץ
- אותיות המילה "ירושלים", הכתובות בטור אנכי, ומספר המשבצות בכל טור אופקי, יעזרו לילדים לבחור את השם המתאים לכל טור אופקי.
- יש להגיש לחניכים את השמות הנכונים לתשבץ בערבוביה עם השמות הנוספים (מספר השמות שמערבבים תלוי בגיל הילדים וביכולתם).

התשובות הנכונות: טבור העולם, עיר צדק, עיר שלם, עיר דוד, ציון, עיר הקודש, אור העולם.
שמות נוספים: עיר תלפיות, עיר התמיד, עיר יהודה, עיר יונה, עיר גבורה, עיר הקודש, עיר דוד, קרייה נאמנה, ציון, מוריה, עיר השלום, מצודת אל, תפארת ישראל, יפה נוף, משוש תבל, קרייה נאמנה.
 יש להגיש לחניך בערבוביה את השמות.

2. תשבץ עשרה בטבת

שבעים שמות לירושלים (מדרש רבה) שמות המתקשרים לקדושתה, לרוחניותה, גבורתה, שמות שלום, צדק ואמת, שמות המתארים יופיה, אביא רק 40 מתוך השבעים למלא את התשבץ.

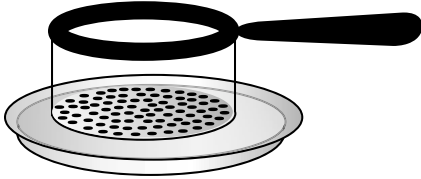
שמות ירושלים

נווה עוז	שלם	אריאל
נווה צדק	טבור העולם	ברית אל
עיר גבורה	יבוס	עיר יהודה
עיר יונה	יפה נוף	העיר
עיר נצח	ירושלם	קדוש ישראל
עיר תפארת	עיר דוד	קריית הרים
עיר יהודה	מוריה	קריה אהובה
עיר תלפיות	מצודת אל	ברית אל
עיר התמיד	ציון	עיר גבורה
משוש תבל	קדוש ישראל	קריית מלך
קריה נאמנה	קריית מועד	קריה נאמנה
עיר הקודש	עירו של עולם	קריית הרים
ירושלים	תפארת ישראל	קריה אהובה
	משוש תבל	

חודש שבט

כיון שאנו נמצאים בשנת השמיטה לכן נעסוק בהנבטות.

1. הנבטה פשוטה (מהירה וקלה וניתנת לאכילה תוך יום יומיים)

הכלים הדרושים:

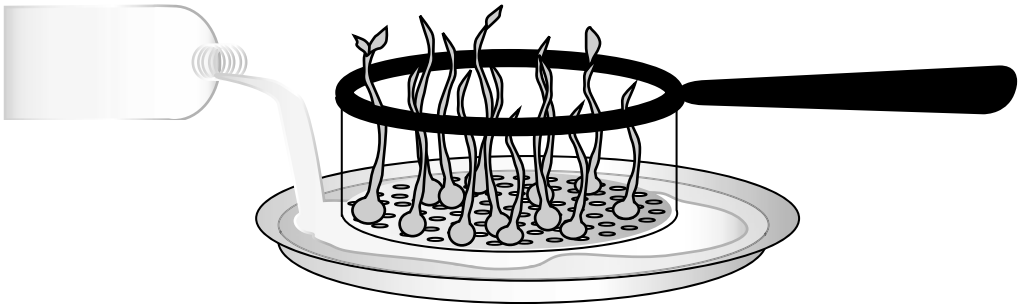
- מסננת
- צלחת קעורה מעט

החומרים הדרושים:

- גרגרי קטניות שונים כמו: שעועית, חמוס, עדשים - כמות לפי גודל הכלי ולפי כמות הנבטים הרצויים לנו.

ההכנה:

- משרים את הגרגרים למשך 2-3 שעות בקערת מים שתכסה את הגרגרים.
- שופכים לתוך מסננת ומכניסים את המסננת לצלחת כך שהמים יגעו רק בגרגרים. מחכים יום עד יומיים ויש לנו נבטים להכנת סלט בריא, מוקפצים ועוד.
- יש לבדוק כל יום שהמים נוגעים בגרגירים ולהוסיף מים בהתאם.

הערה: אם רוצים נבטים דקים משתמשים בגרגירי קטניות קטנות כמו עדשים שונים. אם רוצים נבטים עבים וגסים משתמשים בקטניות גדולות, כמו חמוס, שעועית.

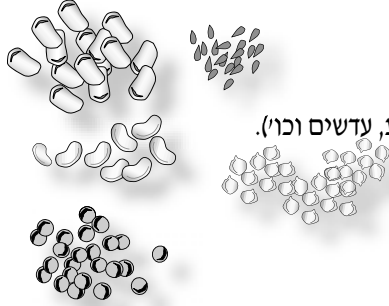

2. הנבטה לבני וללמידה

הכלים הדרושים:

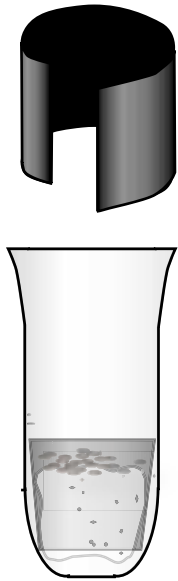
- צנצנות
- קערות זכוכית בגדלים שונים
- בקבוקים עם פיה רחבה
- ניתן להשתמש בכלים שקופים מפלסטיק בעלי פתח רחב כדי שניתן יהיה לראות את הנביטה מלמעלה ומלמטה.

החומרים הדרושים:

- גרגירי קטניות (שעועית, חומס, גרעיני חמניות, גרעיני דלעת, עדשים וכו').
- מים.
- בריסטול שחור.

ההכנה:

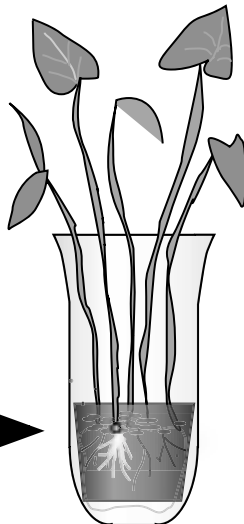

- לגזור את הבריסטול השחור 3/4 מגובה הצנצנת שיסיפק להיכנס בפנים.
- להכניס את הבריסטול לתוך הצנצנת ולמלא את האמצע בחול לח בגובה הבריסטול.
- להכניס את הגרגירים בין הצנצנת החיצונית לבין הבריסטול כשבין הגרגירים רווח של 1 ס"מ בערך.
- מדי יום יש להוסיף מים ולדאוג שהחול יהיה לח.
- רצוי שכל חניך ינביט קטניה מסוג שונה.
- לשם השוואה ולימוד יש לציין את שם הקטניה.
- יש לציין תאריך ולסמן בלורד כמה הנבט גדל כלפי מעלה בצבע אחד וכלפי מטה בצבע שני (כדאי להשתמש בלורדים על בסיס ספירט שאינם נמחקים).

- ניתן להשוות בין הנבטים השונים את הצמיחה ולהגיע למסקנה שכול שהגרגיר גדול יותר כך הנבט גדול יותר ולהיפך.

הערה: ההנבטה מתחילה לאחר 2-3 ימים ומסתיימת לאחר 6-8 ימים.

הנבטה כלפי מעלה,
שורשים כלפי מטה.

3. עיגולי גבינה עם פירות טו בשבט

אנו רוצים להרגיל את החניכים לאכול אוכל בריא. כדאי ללמד אותם להכין אותו בעצמם, העיסוק בזה בצורה קלה ומהנה, מהירה ומגרה אותם לאכול את המאכל. במיוחד לפני טו בשבט אנחנו צורכים הרבה פירות יבשים וזו ההזדמנות.

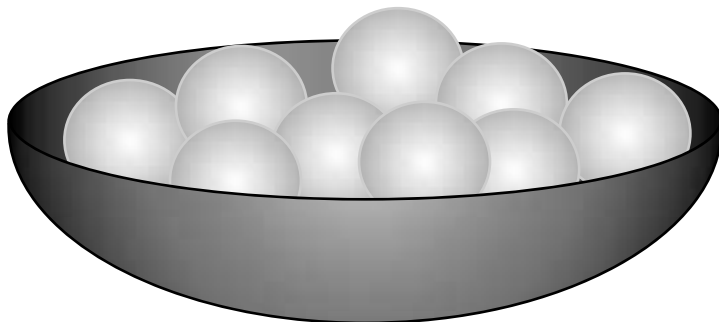
החומרים הדרושים:

- גרב ניילון חתוך או גרב ברך ניילון (ניתן להשיג זוג גרבי ברך ב-1 ש"ח לשני חניכים).
- סכין.
- קרש חיתוך.
- קערה.
- 2 גביעי אשל/לבן/יוגורט.
- 50 גר' פירות יבשים (מישמש, שיזפים, צימוקים, מנגו, בננות וכו' - על החניך לבחור את הפירות שהוא אוהב).

אופן ההכנה:

- חותכים את הפירות לחתיכות קטנות.
- שופכים לתוך הקערה את הפירות החתוכים ואת היוגורט ומערבבים הכול ושופכים לתוך הגרב מעל הכיור.
- קושרים את הגרב מעל הברז ל-24 שעות כך שהמים מטפטפים לאט ונשארת בגרב גבינה עם פירות.
- מוציאים מגרב את הגבינה עם הפירות ומגלגלים לכדורים. ניתן לשים בתוך פוטיפרים ולהגיש עם קרקרים/לחם.

הערה: לחניכים שאוהבים מלוח - ניתן לשים במקום הפירות פלפל, כוסברה, שמיר וכו'.

חומר אור-קולי

ט"ו בשבט

סרטי וידיאו (המצויים במרכזייה הפדגוגית התורנית)

- **האדם עץ השדה** - (יסודי) - 158 (כ.ר.) - ט"ו בשבט במקורות ובמסורת (מהסידרה "קשת וענף") (הטלוויזיה החינוכית).
- **שבעת המינים** - (כל הגילים) - 138 - משמעותם של שבעת המינים, מספרם, צורתם, מקורם, תפקידם בחיי העם היהודי ובארץ-ישראל. שילוב מרהיב של צורות, סמלים ומשמעויות היסטוריות, דתיות ומיסטיות (שירות הסרטים הישראלי).
- **שומרי היער** - (יסודי) - 265 - שני ילדים עוזרים למשטרה ולמכבי האש לפענח שריפה ביער. סרט של קרן קיימת לישראל (הטלוויזיה החינוכית).
- **קלאסי טבע** - 201 - חוויה מוזיקלית לפעוטות מלווה בתמונות חיות בטבע.
- **פסוקו של מקום - מסיפורי הארץ הטובה** - (7-1) 231 (הטלוויזיה הכללית).
- **בל תשחית** - (חטיבת ביניים) - 233, 312, 559 - מפקד כיתת חיילים גורם להשחתת פירות ועצים בשעת אימונים, בתואנה של "צורכי ביטחון", עד שאחד החיילים מעמיד אותו על החומרה של איסור "בל תשחית" (הטלוויזיה החינוכית).
- **ירושלים - יערות סביב לה** - (חטיבת ביניים ועל-יסודי) - 404 - פעילות הקרן הקיימת לישראל בירושלים ובהרי יהודה: היסטוריה, חקלאות תנייכית וחקלאות היום, יער טבעי ויער נטוע, ועוד (הטלוויזיה הכללית).
- **העץ והיער** - (יסודי) - 423 - העץ וסביבת גידולו, חלקיו, החיים סביבו, כריתת עצים, השימוש בעץ.
- **רבה אמונתך** - (על-יסודי) - (1)2427 קלטות וידיאו המציגות את העולם שלנו מתוך התבוננות אל שמים וארץ מספרים כבוד א-ל: 1) ברכי נפשי - תהלים קד; 2) מן הסערה - מענה ה' לאיוב - לח-לט (פלפוט בע"מ).
- **נאות קדומים** - (חטיבת ביניים ועל-יסודי) - 582 - סיור בשמורת הטבע התנייכית נאות קדומים, עם נוגה הראובני ז"ל, לרגל קבלת פרס ישראל תשנ"ד.
- **ארץ ישנה חדשה** - (חטיבת ביניים ועל-יסודי) - 617 - סרט המציג את ארץ-ישראל באור חדש: דרך תמונות של ארצנו - תמונות נוף, אתרים ובעיקר עדויות של "מטיילים" ידועים, חכמים ואנשי צבא ומדע שעוברים את הארץ עם התנייך בידיהם לפני מאות בשנים ומשתוממים לנוכח מה שעיניהם רואות - השממה מול ההבטחות בתורה (טוביה שוורץ ומשה בן מנחם).

- **האיש שנטע עצים** (אנימציה) - 649 - סיפורו של אלעזר בופירה, איש בודד ומופלא שהתמסר לנטיעת עצים בארץ שוממה ונידחת. האיש לא נכנע לפגעי הטבע והאדם, והודות לנחישותו ולעבודת יחיד שלו הצליח להפוך שממה לארץ פורחת ומיושבת (הטלוויזיה הכללית).
- **מעבר לאופק - 814** - צילומים של נופי ארץ-ישראל מהאוויר (דנאור הפקות).
- **הדיסקונטאים מטיילים בשבילי הכיף - 816** - (טיולים מובחרים).
- **הנשר האחרון - 841** - (חטיבת ביניים ועל-יסודי) - חיי הנשרים בטבע.
- **אהבת החסידה - 842** - (חטיבת ביניים ועל-יסודי) - חיי החסידות ברמת הגולן.
- **פרפר נחמד - 862** - עץ עץ - צמיחה - זרעים (הטלוויזיה החינוכית).
- **העץ הנדיב - (יסודי) - 873** - סרט אנימציה על הסיפור הידוע, שבו מסופר על עץ ועל ידידו הילד. הילד גדל, והעץ מתוך אהבה, ממשיך לתת לו כל מה שביכולתו.
- **50 על 5 - 986-7** - הכרת 50 יישובים בארץ (רשות השידור).
- **יחד אל ההר (דרום הר חברון) - 1027** - לציון 20 שנה לחידוש ההתיישבות בהר חברון.
- **מינים נכחדים - 1051**.
- **תנו לחיות לחיות - 1052**.

קישורים לאתרים ברשת לט"ו בשבט (בעברית)

[/http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Toranit/HaverimLareshet ChageyIsrael/tubishvat.htm](http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Toranit/HaverimLareshet ChageyIsrael/tubishvat.htm)

קלטות קול (המצויות במרכזייה הפדגוגית התורנית)

- 2108 - סדר ט"ו בשבט מהו?
- 2132 - כי תבואו אל הארץ.
- 2176 - חוצות ישראל - כיעור ויופי.
- 2300 - טיולי דניאל - סידרת טיולים מדן ועד מכתש רמון.
- 2319 - שירים לסדר ט"ו בשבט (ארץ מורשת).
- 2348 - ט"ו בשבט בעניין ראש השנה שבו (שיעור).

שקופיות

- 3009 - ט"ו בשבט (גנוט).
- 3016 - ברכי נפשי (גנוט).
- 3027 - יהדות בסביבה.

פתרונות לתשבץ טבת-שבט

מ	ק	ל	ש	ק	ד	א	ל	י	ש	ב	ע
ו	ו	ס	י	ר	נ	פ	ו	ח	י	ד	ד
צ	ר	ע	ת	כ	ש	ר	צ	מ	ת	נ	נ
ה	כ	ו	כ	י	פ	א	ר	נ	נ	נ	נ
מ	ב	ב	מ	א	מ	ש	ל	ג	נ	נ	נ
ס	ח	י	מ	י	י	ב	ע	ר	ב	ב	ב
ה	ש	י	ר	ת	ד	ב	ו	ר	ה	ו	ו
ו	י	ג	ר	נ	ה	א	ט	ד	ד	כ	כ
מ	ש	א	ו	י	ו	ה	מ	ג	י	ד	ד
ר	ו	ס	ר	מ	י	מ	ת	ו	מ	ר	ר
י	ה	י	ש	נ	ר	ז	ש	י	א	א	א
ב	ר	ב	ב	ב	א	מ	נ	צ	צ	צ	צ
ה	ב	ע	ט	ר	ת	צ	ב	י	א	ר	ר
כ	כ	ר	פ	י	ר	ש	ר	פ	נ	נ	נ
נ	ו	ל	ה	ר	ה	ו	ר	ע	ו	ד	ד
א	ר	ב	ע	י	מ	ב	ע	ל	צ	פ	נ

פתרונות

חידון הצומח

שאלון מהתנ"ך

1. יריחו, עיר התמרים.
2. בפרשת בלק, בלעם הנביא של הגויים התכוון לקלל את עם ישראל אבל הקב"ה שינה את קללתו לברכה.
3. בהסבר התורה למה לא נוכו החיטה והכוסמת על ידי מכת הברד, כיון שהם היו אפילות (טרם צמחו). הפשתה והשעורה עדיין נוכו כיון שהשעורה גדלה באביב והפשתה גבעול.
4. במשל יותם לבעלי שכם כשתיאר את גורלו של אבימלך. הלוך הלכו העצים למשוח עליהם מלך (שופטים ט: ח-כא).
5. בפרשת קרח (במדבר יז: כב-כג) וינח משה את המטת לפני ה' באוהל העדות "ויהי ממחרת ויבא משה אל אהל העדות והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים".
6. ה' הראה לירמיהו הנביא מקל שקד כדי לרמוז כי שוקד הוא על דבריו לעשות.

7. עם ישראל נמשלו לכרם בספר ישעיהו ה: א-ז.
 עם ישראל נמשלו לגפן - בספר תהילים פ: טו - שוב נא הבט משמים ופקוד גפן זאת.
 עם ישראל נמשל לענבים - הושע ט: י - כענבים במדבר מצאתי ישראל.
8. קהלת ב: ה "עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל פרי".
 9. אחי יוסף הביאו ליוסף במצרים מזמרת הארץ (בראשית מג: יא).
 10. המרגלים קטפו מפרי הארץ רק כדי לנצל אותם כעלילה בכדי להראות לבני ישראל שכשם שהפירות של הארץ משונים גם האנשים משונים.
 11. בימי שלמה המלך - מלכים א: ה-ה "וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו מדן ועד באר שבע".
 12. יין. בברכת יעקב ליהודה "חכלילי עיניים מיין" (בראשית מט: יא).
 13. יונה הנביא מאס בחייו בגלל הקיקיון שהתייבש (יונה ד: ח).
 14. בעת מלחמה אסור להשחית עצי מאכל אבל מותר להשחית עצי סרק.
 15. בתקופת בניית בית המקדש בידי שלמה המלך הובאו עצים לבנייה על ידי חירם מלך צור.

משירת ישראל

- א. פתרון החידה: "השמש". וכך פירושה: השמש דומה לעץ הפוך שברא אלוהים את שורשיו במרומים (בשמים), ואילו ענפיו - קרני אורו - מתפצלים ויורדים תמיד למטה. את אורו יתן תמיד בזמנו, אף על פי שהוא נעקב ונעתק ממקומו בכל רגע על ידי תנועתו וסיבובו.
- ב. פתרון החידה - "התפוח". התפוח כאילו משחק עלי גזע העץ לנגה השמש ברוב צבעיו כברק וברקת. פעמים רואה אתה אותו אדום ופעמים ירוק, והוא מתהפך כחולה שפניו מוריקות ומאדימות לפי מידות החום. ובלבנינותו ואדמימותו כאחת הוא נראה כגליל כסף מחושק זהב. "ושדיה כמינקת" - התפוח מלא עסיס כשדי מינקת. ובסיום: כשבאים הקוטפים במקלם להכות במפרקתו ולהשילו, אז יפול לרגליהם, וינשק לשפתותיהם בעת אכלם אותו.

תשבץ מודרג

1. מחרשה 2. מרשה 3. משה 4. צדוק 5. צדק 6. דק 7. רחום 8. חום 9. חס 10. רבשקה 11. רבקה 12. רבה.

המונחים: חורש-קוצר